

GRAFIKAI SZEMLE

SZAKFOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

A KÖNYVNYOMDÁSZOK SZAKKÖRÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Szerkesztőség:

Budapest, V., Hold-utca 7.

Megjelen minden hó 20-án.

Kiadóhivatal:

Budapest, V., Hold-utca 7.

Könyvnyomdák és betűöntődékek a magyar korona országainak területén.

(Az időközben előforduló változások szíves bejelentését kérjük.)

BUDAPESTEN.

KÖNYVNYOMDÁK:	Neuwald Ilés, Gránátos-utca 8.	Kertész József, Mária Valéria-utca 11.	Herrman Ignác, Laudon-utca 10.	Zeisler M., István-tér 17.
I. KERÜLET (VÁR).	Országgyűlési Értesítő Nyomdája, Gránátos-utca 1.	Kollmann Fülöp, Arany Janos-utca 34.	»Kosmos« műintézet, kö- és könyvnyomda r.-t. Aradi-utca 8.	VIII. KER. (JÓZSEFVÁROS).
Magyar kir. Államnyomda, Nándor-tér 1.	Pallas, irodalmi és nyom- dai részvénytársaság, Kecskeméti-utca 6.	Légrády Testvérek, Nádor-utca 7.	Krömer Alajos, Gyár-utca 20.	Bartalits Imre, Eszterházy-utca 12.
Egyetemi nyomda, Iskola-tér 3.	Pardavy József, Gránátos-utca 10.	Löw Ede, Váczi-körút 80.	Kunoss Vilmos és Fia, Teréz-körút 38.	Fritz Ármin, József-körút 5.
II. KERÜLET (VIZIVÁROS).	Poldini Ede és Társa, Ferencz József-rakpart 17.	Márkus Samu, Dorotya-utca 6.	Löbl Dávid, Andrássy-út 10.	»Magyar Nyomda«, József-körút 47.
Bagó M. és Fia, Ponty-utca 4.	Rudnyánszky Antónia, Papnövelde-utca 8.	Pesti Könyvnyomda- Részvény-Társaság, Hold-utca 7.	Mahrer Testvérek, Szerecsen-utca (államv. nyugdíjint. palotája).	Rózsa Kálmán és neje, Szentkirályi-utca 30.
Heisler Jaroslav, Várkert-rakpart 1.	Schmidl Sándor, Magyar-utca 6.	A Pesti Lloyd-Társulat Könyvnyomdája, Dorotya-utca 14.	Markovits és Garai, Lázár-utca 13.	Tóth Gyula, Baross-utca 49.
Müller K. (Münster K.), Albrecht-út 5.	Süsz Dávid, Haltér 5.	Pollák M. Miksa, Nagykorona-utca 12.	Mezei Antal, Mozsár-utca 8.	Weissenberg Ármin, Eszterházy-utca 16.
Wacker F., Lánczhid-utca 17	Ullmann József, Régi posta-utca 4.	Preszburger Frigyes, Arany Janos-utca 21.	Munk és Kohn, Király-utca 58.	IX. KER. (FERENCZVÁROS)
III. KERÜLET (Ó-BUDA).	Várnai Fülöp, Sarkantyús-utca 9.	Quittner József, Váczi-körút 18.	Nagel István, Nagymező-utca 40.	Engelmann Mór, Lónyay-utca 7.
Wimmer Márton, Serfőző-utca 10.	Wodianer F. és Fiai, Sarkantyús-utca 3.	Schlenker és Kovács, Akadémia-utca 7.	Neumayer Ede, Szerecsen-utca 35.	Wodianer Soma, Üllői-út 23.
IV. KERÜLET (BELVÁROS).	V. KER. (LIPÓTVÁROS).	Schlesinger és Kleinberger Nagykorona-utca 15.	Posner K. Lajos és Fia, Csengery-utca 31.	X. KER. (KÖBÁNYA).
Anglo-Nyomda (Kohn T.), Gránátos-utca 20.	Bendiner A., Arany Janos-utca 18.	Toldi-Könyvnyomda, (Schwarz Sámuel) Gyapju-u. 8. sz., Vadász- utca sarkán.	Rigler József Ede, Rózsa-utca 55.	Első kőbányai könyvny. Jászberényi-út 1.
Athénacum, irod. és nyom- dai részv.-társaság, Ferencziak-tere 3.	Birkholz és Vayda, Nádor-utca 19.	Weiszmann (sz. Laszk) E., Nádor-utca 18.	Schwartz Jakab, Ó-utca 40.	BETŰÖNTŐDÉK:
Buschmann Ferencz, Koronaherezeg-utca 8.	Adler és Társa, Bálvány-utca 2.	VI. KER. (TERÉZVÁROS).	VII. KER. (ERZSÉBETVÁROS)	Államnyomda, I. vár, Nándor-tér 1.
»Corvinak«-nyomda (Schlesinger Ignác), Rostély-utca 3.	Czettel és Deutsch, Bálvány-utca 12.	Budapesti könyvnyomda- és kiadó-szövetkezet, Kemnitz-utca 8.	Deutsch József, Károly-körút 7.	Athenacum, IV., Ferencziak-tere 3.
Franklin-Társulat, magy. irod. int. és könyvny., Egyetem-utca 4.	Hornvánszky Viktor, Arany Janos-utca 1.	Bielitz B., Király-utca 6.	Garai Mór, Károly-körút 3.	IV., Ferencziak-tere 3.
Fanda József, Aranykéz-utca 5.	Hungaria Könyvnyomda és kiadó-üzlet, Váczi-körút 34.	Brózsza Ottó, Váczi-körút 17.	Heimlich Jakab, Király-utca 47.	Első Magyar Betűöntőde Könyvnyomda r.-t., VI., Dessewffy-utca 32.
Gansel Zsigmond, Károly-utca 18.	Kálmán M. és Társa, Nagykorona-utca 5.	Goldstein Albert, Szerecsen-utca 7.	Hunnia-Könyvnyomda. (Tulajdonos: Münz M.) Rombach-utca 1.	Egyetemi nyomda, I. vár, iskola-tér 3.
Goszler Gyula, Aranykéz-utca 1.	Kanitz C. és Fiai, Vadász-utca 26.	Gutenberg-Nyomda, Gyár-utca 31.	Löbl Mór, Király-utca 13.	Fischer és Mika, VII., Király-utca 83.
Hedvig S., Karoly-körút 22.	Kaufmann József, Mária Valéria-utca 15.		Propper Leó, Erzsébet-körút 22.	Franklin-Társulat, Könyvnyomda r.-t., IV., Egyetem-utca 4.
Hunyadi Mátyás, irod. és könyvnyomda-intézet. Zöldfa-utca 43.				Pallas, IV., Kecskeméti-utca 6.

Előfizetési ár: egész évre 2 frt = 4 kor., félévre 1 frt = 2 kor.

KÖNYVNYOMDÁK A VIDÉKEN.

- Ada.**
Berger Adolf.
- Alsó-Kubin.**
Schneider Dezső.
- Alsó-Lendva.**
Bozzay P.
- Apatin.**
Szavadi József.
- Arad.**
Aradi nyomda-társaság.
Bloch H.
Gyulai István.
Lengyel Lipót.
Muskát Miksa.
Román gör. kel. egyház-
megye nyomdája.
Réthy Lipót és Fia.
I. aradi amerikai gyors-
sajtónyomda.
- Abrudbánya.**
P. Iltzer Zs.
- Aranyos-Maróth.**
Részvénytársaság. (Felszá-
molás alatt.)
- Baja.**
Kollár Antal és Fia.
Nánay Lajos.
Streinitz Gyula.
- Balassa-Gyarmat.**
Halyák István.
Kék László.
- Balászfalva.**
Gör. k. püspöki nyomda.
- Bártfa.**
Bleier M.
- Battonya.**
Gaál Vilmos.
- Békés.**
Povázsay Testvérek.
- Békés-Csaba.**
»Corvina« ny. (Szihelszky
József.)
Lepage Lajos.
- Belényes.**
Muntyán József.
- Besztercze.**
Botschar T.
Orendi Károly.
- Beregszász.**
Farkas K.
»Haladás« könyvnyomda,
tulajd.: Juhász Piroska.
- Besztercebánya.**
Machold F.
Singer Jakab.
- Bicske.**
Lederer Sándor.
- Bonyhád.**
Özv. Fein Teréz.
- Brassó.**
Gött János és Fia.
Muresianu Aurél.
Alexi Th.
»Közmuvelődés« nyomda.
- Brezsnóbánya.**
Kreislér J.
- Buziás.**
Ullmann F.
- Csákova.**
Chudy Testvérek.
- Csáktornya.**
Fischl Fülöp.
- Cservenka.**
Spannagel J.
- Csiksomlyó.**
Ferenczrendi nyomda.
- Csikszereda.**
Györgyjakab Márton.
- Csongrád.**
Schwartz Sándor.
Silber Jánosné.
- Csorna.**
Neumann Samu.
- Czegléd.**
Piros J. és Társa.
Sebők J.
- Debreczen.**
»Debreczeni Ellenőr« ny.
Kutassi Imre.
»Debreczeni« nyomda-
részvény-társaság.
Pongrácz Viktor.
Városi nyomda.
Ifj. Gyürky Sándor.
- Deés.**
Demeter és Kiss.
Rosenstein Mayer.
- Detta.** Heldenwanger J.
- Déva.**
Hirsch Adolf.
Kroll és Társa.
- Döveceser.**
Rosenberg Zsigmond.
- Ditró.**
Ditró és Szárhegy közsé-
gek nyomdája.
- Dombovár.**
Első dombovári könyv-
nyomda és papírszergyár.
- Dunaföldvár.**
Schwarz Manó.
- Duna-Szerdahely.**
Goldstein Józsuá.
Adler Netti.
- Eger.**
Érseki lyc. nyomda.
Kohn Dávid.
- Eperjes.**
Kosch Árpád.
- Érsekújvár.**
Winter Zs.
- Erzsébetváros.**
Kotzauer D.
- Esztergom.**
Buzárovits Gusztáv.
Laiszky János.
Tábor Adolf.
- Fehértemplom.**
Wunder J.
- Felső-Eőr.**
Schodisch Lajos.
- Fertő-Nezsider.**
Horváth B.
- Fiume.**
Battara P.
Chiuzre & Co.
Jerouscheg G.
Karletzky Ferencz.
Stabilimento Tipo-litogra-
fico Fiumano.
- Fogaras.**
Thierfeld Lipót.
- Galánta.**
Német Gyula.
- Galgóc.**
Sternér Adolf.
- Gyergyó-Szt-Miklós.**
Szabó L.
- Gyoma.**
Kner Izidor.
- Gyöngyös.**
Braun Bertalan.
Herzog A. E.
Kohn L.
Kohn Mór.
- Győr.**
Fischer István és F. utóda:
Nitsmann József.
Surányi János.
»Pannonia« könyvnyomda
(tulajd. Haar és Raab).
Polgár Bertalan.
- Győr-Sziget.**
Gross G. és társa.
- Gyula.**
Dobay János.
Kohn Adolf.
- Gyulafehérvár.**
Püspöki nyomda.
Voltz H.
- Hajdu-Szoboszló.**
Plón Gyula.
- Hajdu-Böszörmény.**
Maróczy M. József.
- Halas.**
Prager Ferencz.
- Hátszeg.**
Stern M.
- Hódmező-Vásárhely.**
»Hungaria« nyomda.
Kanitzer G.
Lévai Fülöp.
- Hollós.**
Hotascha J.
- Huszt.**
Mermelstein Fülöp.
- Igló.**
Schmidt József.
- Ipolyság.**
Neumann József.
- Jászberény.**
Brünauer Adolf.
Hay Géza.
- Kabold.**
Deutsch Mózes.
- Kalocsa.**
Werner Ferencz.
Malatin Antal.
- Kaposvár.**
Hagelmann K.
Jancsovic Gyula.
Kéthelyi Miksa.
Magyar János.
- Kapuvár.**
Buxbaum József.
Fieler Hermann.
- Karánsebes.**
Obrehója Antal.
Püspöki nyomda.
- Karczag.**
Szódi S.
- Kassa.**
Özv. Lipóczy Józsefné.
Bernovic Gy.
Ries Lajos.
Werfer Károly.
- Kecskemét.**
Szilády László.
Tóth László.
»Pannonia« nyomda.
- Késmárk.**
Sauter Pál.
- Keszthely.**
Nobel J.
Farkas J.
- Király-Helmezc.**
Klein József.
- Kis-Czell.**
Menyhért Julia.
- Kézdi-Vásárhely.**
Szabó A.
- Kis-Kún-Félegyháza.**
Renezay József.
- Kis-Marton.**
Dick Ede.
- Kis-Várda.**
Berger Ignác.
- Kolozsvár.**
Ferdinánd, Gombos és
Sztupjár.
»Ellenzéke« nyomdája.
Gámán János Örökösei.
Lehmann és Baldi.
»Magyar Polgár« nyomd.
Poltz Albert.
Stratzinger G.
- Komárom.**
Ziegler Károly.
Özv. Krausz Ignáczné.
Spitzer Sándor.
- Körmend.**
Részvény-nyomda.
- Körmöczbánya.**
Jörges A. Özv.
- Köszeg.**
Feigl Frigyes.
Feigl Gyula.
- Kula.**
Berkovics Márkus.
- Kún-Szt-Márton.**
Sima F. fiókja.
- Kún-Szt-Miklós.**
Bors K.
- Léva.**
Nyitrai és Társa.
- Lippa.**
Povázsay Testvérek.
Zách József.
- Liptó-Szt-Miklós.**
Steier Izidor.
- Lőcse.**
Reisz M. József.
Werthmüller J. és Fia.
- Losoncz.**
»Kármán« részvény-társ.
Roth Simon.
- Lugos.**
Traunfellner Károly.
Wenczelly J. és Fia.
- Magyar-Óvár.**
Czéh Lajos.
- Makó.**
Gail és Gömörly.
Neumann József.
- Malaczká.**
Wiesner Testv.
- Máramaros-Sziget.**
Berger Miksa.
Részvény-nyomda.
Vider Mendel.
Viski Balás Lajos.
- Maros-Vásárhely.**
Ady Árpád.
Ev. ref. collegiumnyomda.
Grün Vilmos gyorsajtó-
nyomdája.
- Mátészalka.**
Weisz Zsigmond.
- Medgyes.**
Reissenberger G.
- Mezőtúr.**
Gyíki Károly.
- Mindszent.**
Goldstein Mór.
- Miskolcz.**
Forster Rezső.
Wesselényi G.-né.
Stamberger Bernát.
- Modor.**
Zeiser J.
- Módos.**
Staitz György.
- Mohács.**
Bland János.
- Mokrin.**
Tóth Ferencz és társa.
- Moór.**
Engländer Jakab.
- Munkács.**
özv. Blayer Pinkászné fia.
Farkas Kálmán.
»Kárpát« könyvnyomda
- Muraszombat.**
Grünbaum S
- Nagy-Atád.**
Grünberger Z.
- Nagy-Bánya.**
Molnár Mihály.
Klein Lipót.
- Nagy-Becskerék.**
Grcsics I.
Paul F.
Pleitze Fer. Pál Utóda (dr.
Brajjer L. és Mayer R.).
Scheinberger Ignác.
- Nagy-Bittse.**
Spiegel Samu.
- Nagy-Enyed.**
Wokál János.
- Nagy-Kanizsa.**
Fischel Fülöp.
Singer Lipót.
Wajdics József.
Weiss L. és F.
- Nagy-Károly.**
Ifj. Róth Károly.
Sarkady Nagy Zsigmond
és Társa.
Turóczy Zsigmond.
- Nagy-Kikinda.**
Jokly L.
Radák János.
Milenkovits Istvan.
- Nagy-Körös.**
Ottinger Ede.
- Nagy-Mihály.**
Landesmann B.
- Nagy-Rócze.**
Künstler Soma.
- Nagy-Szalonta.**
Reich Jakab.
Adler Jakab.
- Nagy-Szeben.**
Kraft Vilmos.
Drotleff József.
Institut tipografic.
Reissenberger Adolf.
Román püspöki könyvny.
- Nagy-Szt-Miklós.**
König Salamon.
Wiener Nathan.
- Nagy-Szőllős.**
Schwartz Béla.
- Nagy-Szombat.**
Goldmann M.
Horovitz Adolf.
Winter Zsigm. Özvegye.
- Nagy-Tapolcsány.**
Piatzko Gy.
- Nagy-Várad.**
Berger Samu.
Láng József és Társa.
Freund L.
Laszki Ármin.
Naschitz Gyula.
Rosenbaum Vilmos.
Sonnenfeld Adolf.
»Szigligeti« nyomda
Pauker D.
- Nemet-Bogsán.**
Zeiser J.
- Nemet-Palánka.**
Kristofek József.
- Nyiregyháza.**
Kalina József.
Jóba Elek.
Piringer János.

GRAFIKAI SZEMLE

SZAKFOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

MEGJELEN MINDEN HÓ 20-ÁN

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

III. ÉVFOLYAM

BUDAPEST 1893 FEBRUÁR

2. SZÁM

A betűöntődék és termékeik.

Régi és jogosult a panasz, hogy a betűöntődék a könyvnyomdászokkal szemben sok okot szolgáltatnak az elégtelenségre. Vagy az anyag rossz, vagy pedig az ékezetek — a versalisoknál — ráöntés helyett ugyszólván csak rá vannak ragasztva, a miért is könnyen letörnek és e veszélynek különösen az írott betűk elővonásai vannak kitéve; sőt sok esetben még a helyes betűtest-magassággal sincsenek tisztában, hogy minő rendszer szerint eszközölgék az öntést, daczára annak, hogy a megrendelés alkalmával a megrendelő mindenkor megadja.

E mizériák fölött a legelőkelőbb szaklapok már több ízben nyilatkoztak elítélőleg és mindennek daczára azt tapasztaljuk, hogy a könyvnyomdák e jogos kívánalmainak teljesítésére a betűöntődék részéről a kellő figyelem és gond nem fordítatik.

Igaz lehet ugyan, hogy a betűöntődéket is érzékenyen érintheti a minden téren nyilvánuló túlhajtott konkurrenzia; az is igaz, hogy mindezek daczára a betűöntődék annyira fejlődnek, hogy manapság már oly fokra jutottak, melyről két évtizeddel ezelőtt még álmodni sem mertek volna; el kell ismernünk azt is, miszerint hatalmas tényezők abban, hogy a könyvnyomdások versenyképesek maradhassanak a litografiával szemben, de mindezek daczára is helyén való volna a könyvnyomdások panaszát meghallgatniok és e panaszoknak a lehetőség szerint elejét venni.

És hogy e fogyatkozásoknak — melyek a betűöntődék egyes termékeinél nagyon is latba esnek — elejét lehet venni, ezt száz és száz eset bizonyítja és ha most nem is, de cikkünk további folyamán e tárggyal bővebben fogunk foglalkozni.

Saját tapasztalatunk szerint a betűanyag — az ugynevezett Schriftzeug — főbb elemeiben kemény ólomból, antimon regulus és czinnből áll. Az antimon az ércz szilárdítására használtatik és ennek mennyiségét a betűanyag céljáról való tekintettel határozzák meg. A czinnek pedig az az előnye van, hogy az érczet folyékonyvá teszi, mi által erős, tartós betűket lehet önteni. A betűanyag szilárdsága azonban határolt, mert a nagyon szilárd anyagnak az a hátránya van, hogy a betűk vékony vonásai és árnyalatai sok esetben már a nyomás előtt letörnek, vagy pedig élegetült és kopottasnak látszik, viszont a nagyon lágy anyag-

ból oly termék áll elő, mely többszörös nyomás után tönkre van téve.

Nem régiben volt alkalmunk tapasztalhatni, hogy egyes számok, melyek tulajdonképen a helyes és megfelelő magasságban voltak öntve, nyomás közben alacsonyabbak voltak, mi annál könnyebben történhetett, miután e számok szelvényezéséhez lettek használva, hol az egyes rovatok 8—8 ciceró távolságra voltak egymástól; mindenesetre a hozzá használt anyag keveréke nem volt megfelelő.

Egy betűöntő közlései és saját régi tapasztalataink szerint a betűanyag jóságát úgy vizsgálják meg, hogy a betűről késsel apró szilánkot faragcsálnak le. Ha faragcsálás közben csikorgás hallatszik, úgy a használt anyag jó; ha ellenben az anyag nem csikorog, ez a használt betűanyag túllágyságára vall. A négyzetekhez, térszökhöz, ürpótlékokhoz stb. eféle kizárásokhoz használandó anyaghoz nem adatik antimon, míg a zárkák anyagához megfelelő mennyiségű cinn is adandó, hogy a használat alkalmával egykönnyen ne törjenek.

Miután a fentebbiekben az anyag mineműségével foglalkoztunk, azt hisszük, nem lesz érdektelen a különféle rendszerekkel (System) is egy kissé foglalkozni. A magyarországi könyvnyomdákban általában csak két rendszert lehet figyelembe venni, és pedig a Haase-félet (Prága) és a párisit; az ugynevezett házi és exotikus rendszereket, melyek egyes nyomdákban még előfordulnak, ez alkalommal figyelmen kívül hagyjuk.

Hogy a Haase-féle rendszer még most is el van terjedve, abban leli magyarázatát, hogy a hatvanas évek elején Haase-n kívül majdnem egyetlen egy versenyképes öntőde sem volt és daczára annak, hogy Ausztria-Magyarország betűöntődéi majdnem mindannyian a párisi rendszert fogadták el, Haase még mai nap is saját rendszere szerint önti termékeit. A mi a betűtestek vastagságát egymáshoz viszonyítva illeti, próba-kísérlet után a Haase-féle a legtakarékosabb, azaz egy bizonyos meghatározott térségre a Haase-rendszerű betűkből fér a legtöbb sor, míg a párisi rendszerűek valamivel vastagabbak; a különbség 4 cicerónál körülbelül 1 negyedpetit vagy 2 tipografiai pont; lehet, hogy egyes nyomdákban az összehasonlítás némi csekélységgel eltérő.

Ezzel kapcsolatban a betűk magasságával is kívánunk foglalkozni. Nekünk úgy tetszik, hogy a betűk

magasságát illetőleg — daczára, hogy a betűöntődék termékeiket a jelenkorban a párisi rendszer szerint öntetik — Budapest és Magyarország könyvnyomdái-
ban, talán még Ausztriában is egész chaos uralkodik. Több esetben volt alkalmunk meggyőződni arról, hogy egy és ugyanazon nyomdában különféle betűmagasság létezik. A szokásos párisi rendszer magassága 63 tipografiai pont, vagyis $5\frac{1}{4}$ cicero (a Haase-féle ellenben 64, vagyis 5 cicero és $\frac{1}{2}$ petit); sőt tapasztaltuk azt is, hogy az úgynevezett házi öntődékben még a fölött sem voltak tisztában, hogy tulajdonképp minő betűmagasság létezik ugyanazon cég nyomdájában, mi által a nyomónak és gépmesternek munkája szerfölött megnehezítették. Vannak nyomdák, melyek tényleg párisi rendszer szerint rendeztetek be, de ha ezen nyomdák betűinek magasságát egymással összehasonlítjuk, igen nagy különbséget fogunk köztük találni; a különbség — az úgynevezett »csillámlástól« egészen eltekintve — kitesz gyakran 5—6 pontot.

Lehet, hogy ennek oka abban rejlik, hogy a betűöntődék segédeszközei annak előtte igen kezdetlegesek voltak, vagy pedig a könyvnyomdász újabb megrendelés alkalmával már elhasznált betűket adott át magassági minta gyanánt az öntődének, mi ezeknél mindenkor zsinórmértékül szolgál. Ezen visszasságon segitendő, legcélszerűbb, ha a könyvnyomdász minden újabb vagy utánrendelés alkalmával az előkészítéshez szükséglendő *m* és *H* betűkön kívül még a szoros pontmagasságot is megadja; a betűöntődék pedig arra törekedjenek, hogy új nyomdák berendezéseinek a párisi rendszerénél a 63 pontmagasság teljesen érvényre juttassék.

Az ujonnan érkezett betűk pontos magasságának megvizsgálását a legcélszerűbben úgy eszközöljük, ha egy sorzóba bizonyos mennyiségű használt betűt fölstedünk és pediglen úgy, hogy fej fej ellen és láb láb ellen álljon s a sorzót bezárjuk. Ezután az új betűket mellé rakjuk; ha öt egymásra rakott betűnél a magasság-különbséget csak egy papírvastagságot teszen, úgy ez nem játszik szerepet, de ha csak a legcsekélyebbel is több, pl. egy egész pont hiányzik, úgy ez már nagyban befolyásolja a betű jóságát.

Ámbár mi örömmel jelezhetjük, hogy egy a hazai betűöntődék, mint igen sok külföldi betűöntőde törekszik a könyvnyomdászok kívánalmainak megfelelni és a fölmerülő panaszoknak elejét venni, mégis kötelességünknek tartjuk e helyütt az itt elmondottakra az illetők figyelmét felhívni és ha most csak felületesen említettük is, legközelebb bővebb értekezéssel fogunk e tárgyra visszatérni.

Nemcsak az említett körülmények, melyekről fentebb szólottunk, veendőik azonban figyelembe, vannak még más dolgok is, melyek mindkét részről méltatást érdemelnek; ilyenek például egyes betűk vágása, illetve rajzolása, irott betűk, címzetűk, körzetek és címkék stb. öntése, melyek, daczára a legszorgosabb kivitelnek, igen sok kívánni valót hagynak fönn. A betűk csomagolása, szállítása és elhelyezése, s általában sok más, mind oly dolgok, melyek külön-külön méltatást érdemelnek és melyekre annak idején szintén vissza fogunk térni.

A kézi sajtó.

Gutenberg atyamesterünk bizonyára elszomorodna, ha azon eszközt, a melyen áldásos találmányát érvényesíté és gyakorlá, s a melynek alapján és alakjára készültek a mai kézi sajtók, árván és elhagyatottan a sarokba szoritva, sőt némely nyomdából teljesen kiküszöbölve látná. És vajjon mit szólnának ehhez a nemrég mult nyomói, kik hadilábra készültek állani már ama hir hallatára is, hogy a nyomógépet — gyors-sajtót — feltalálták, melyről sejtették, hogy veszedelmes konkurrens leend a kézi sajtónak. Most tudjuk, hogy az akkori nyomók aggodalma bizony nagyon is alapos volt; a géptechnika rohamos haladása annyira kiküszöbölte a kézi sajtókat, hogy azon egynehány nyomó, ki mint csak ilyen még létezik, már alig-alig jut álláshoz.

De hát a kézi sajtó sem kerülhette el a sorsát, épp úgy nem, mint egyéb dolgok, melyek az idők folytán túlszárnyaltak és így elavulttá válnak. A fáradhatatlan kutató elem, a találmányok mesterei, no meg a konkurrenzia emberei nem állapotodnak, — s ismerjük el, nem is állapotodhatnak meg sehol; ott sem, a hol ezt néha a kegyelet megkivánná; kimélet nélkül döntenek lomtárba mindent, a mi gátul szolgálna haladásukban, meg egy kicsit talán akadályozná is őket a nagyobb jövedelmek elérésében.

A mai nagy igényű kor sokat kíván és csak rendkívüli, számot tevő vívmányokkal képesek ezen igényeket kielégíteni. Szüntelen gondolkozniok kell tehát, hogy valami újat és ismét újat teremtsenek, hogy a dicsőség és babér mellett — mely különben immár egészen mellékes szerepet játszik — a vállalkozóknak haszon, a sok millió gép és emberi kéznek pedig munka és ez által ez utóbbiaknak legalább kenyér jusson.

Természetes dolog tehát, hogy a régi dolgok kiszorulnak, de ezek között sokszor olyanok is, melyek minden tekintetben hasznosabbal és jobbal teljesen még nem pótolhattak; már pedig az ilyeneknek teljes kiirtását meg kell akadályozni; meg kell akadályozni, mint a mely minden irányban pótolva semmiféle új találmány által eddig nincs: a nyomdai kézi sajtók teljes kiszorítását is.

A sokféle szerkezetű és különböző nagyságú liliputi és amerikai sajtók, levonó-készülékek stb. mind a kézi sajtók kiszorítását célozzák. Ezeknek azonban csak a maguk nemében van meg az értékük, és bár igen hasznos és célszerű sokszorosító eszközök, mellettük a kézi sajtó alig nélkülözhető.

A kézi sajtó hasznossága és pótolhatatlansága mellett annyi alapos érv szól, hogy azt elvitatni nem lehet. A szakember bizonyára érvek nélkül is elfogadja állításomat, és én merem is állítani, hogy ott, a hol — helyet csinálандó a taposó sajtónak — kidobják a kézi sajtót, ha csak nem kizárólag nagy mennyiségű példányszámok produkálásáról van szó — bizonyára a szakértelem hiányzik, vagy nem értenek a gazdálkodáshoz. Ezen állításomat óhajtom jelen cikkkel bizonyítani és minthogy czéлом a kézi sajtók mellett bizonyos irányban határozott állást foglalni, dokumentálni akarom, mennyiben alapos fentebbi állításom.

Kezdjük a legkisebb könyvnyomdákon, azokon, melyeknek többnyire csupán egy amerikai sajtójuk van, a mint ez leginkább a kisebb vidéki városokban fordul elő. Itt a kézi sajtó fölényéről azonnal meggyőzzük a szíves olvasót, ha megismertetjük az e fajta üzletekben előforduló folyó munkákkal. Első sorban a kisebb nyomtatványokat: a meghívókat, gyászjelentéseket, czímkártyákat, levélpapírokat stb. említjük föl; ezeknél a rendelt példányszám ritkán üti meg a két-három százat; az egyengetés itt is, ott is egyenlő időt vesz igénybe, a kinyomási idő közti különbség pedig 2—300-nál alig játszhat szerepet. Mit tegyen azonban ez a nyomdatulajdonos, ha nagyobb alakú nyomtatványt, mint pl. igen gyakran előforduló hirdeteményeket, kisebb falragaszokat stb. kell készítenie? Hát bizony nem marad más hátra, mint hogy — miután a szedés az amerikaiba bele nem fér — a körülményekhez képest három-, négy- sőt ötszörsre nyomtatni ki; a kézi sajtóba persze az egész szedés kényelmesen befért volna egyszerre. Csaknem minden ily városkában van aztán egy kis heti lapocska is, melynek példányszáma tudvalevőleg távolról sem vetekedhetik pl. a »Budapesti Hírlap«-éval; az amerikai ezt is oldalonkint kell nyomni és eltekintve a kényelmetlen és kellemetlen berakástól (az íveket nyitva kell berakni), nagyon vigyázni kell, hogy a gép széjjel ne menjen az erős nyomás következtében, melyet egy ily kompressz oldal igényel; a széleknek pizskolódása kikerülhetlen s így tiszta nyomást sohasem nyerhetünk, míg ellenben a kézi sajtón, ha hozzá értő nyomónk van, ez nem fordulhat elő s esetleg négy oldalt is, tehát az egész lapot egyszerre nyomhatjuk ki; az amerikai gyorsabb nyomását tehát teljesen egyensúlyozza a nagyobb formáknak a kézi sajtón egyszerre való nyomása. Előjöhet azonban az is, hogy az illető ujság egy oldala is nagyobb, mint az amerikai nyomófelülete; ilyenkor persze képtelen az illető nyomdász a lapot elvállalni, vagy pedig másutt kell készíttetnie.

Azoknak tehát, a kik ily kisebb nyomdácskát rendeznek be, a felhozott okokból a kézi sajtó beszerzése ajánlható; ajánlható már finanziaális szempontból is, a mennyiben egy kézi sajtó beszerzése mindenestre jutányosabb, mint az amerikai gépé.

A két amerikaival dolgozó nyomdákknak is — ugyanazon okokból, mint fentebb kifejtettük — határozottan ajánlhatom az egyik amerikai kézi sajtóval való helyettesítését. Így aztán van nyomtató eszköz a kisebb alakú és nagyobb példányszámú, meg a nagyobb alakú és kisebb példányszámú nyomtatványokhoz is, mely körülménynek gyakorlati értékét minden szakember be kell hogy lássa.

Az egy géppel és egy vagy több amerikaival el látott nyomdák szintén tanulságot vonhatnak le az eddig elmondottakból; néhány szót akarok még azonban elmondani a fővárosi nyomdákról.

Itt a fővárosban, és pedig ott, a hol a kézi sajtót használják — leginkább el kell hogy ismerjék ennek értékét. A nyomdászati ipar óriási fejlődése és a nyomtatványok olcsósága ma már lehetségessé teszi még a legszegényebb szatócsnak és a legszerényebb

igényű magánosnak is, hogy akár magán-, akár reklám-célra szükségelt dolgait kinyomathassa; a nagyobb vállalatok, pénztintézetek s egyéb hivatalok pedig kényelem okáért nem egyszer 25, sőt kevesebb ívből álló mintákat is nyomtatnak. Az ilyen felette kevés példányszámnak gyorsajton való nyomása ugyancsak költséges volna, mert az egyengetés — különösen ha az illető nyomda nem rendelkezik teljesen ép anyaggal — eltart 1½—2 óra hosszaiáig is, míg a nyomás egy negyed órát vesz igénybe. De hát ez együtt mégis csak 2 óra, a mi körülbelül 2½ frnyi regiet jelent. A kézi sajtón — könnyebb hozzáférhetősége folytán — ugyanily idő alatt nyomtuk volna e munkát ki, az előny és megtakarítás tehát szembetűnő.

Végre a számozásoknál, mutációknál és a több színű (kis példányszámú) nyomtatványok előállításánál a kézi sajtó előnye és czélszerűsége minden szakember előtt ismeretes; ezt bizonyítgatni fölösleges dolog volna.

Mindezeket összefoglalva tehát, még egyszer is azt mondom, hogy helytelen gazdálkodásnak tartom, ha hely szűke, vagy bármi más oknál fogva, a kézi sajtót oly könnyű szerrel kiteszik, holott ez — szakértelemmel kihasználva — sokszor nagy előnyököt van hivatva még manapság is nyújtani. —r.

A nyomdászat Gutenberg előtt.

(Főolvasatott a Szakkör 1893. január 8-iki ülésén.)

Hiába! — Minden dicsőség veszendő, mulandó!... A mi egykor nagy volt, ma kicsiszamba is alig megyen, s a mit egykor ünnepeletek, dicsőítettek, ma alig vesszük észre, lenézzük s nem igen akarjuk hajdani nagyságát elismerni.

Igy van a nyomdász-dicsőséggel is! — Hol vannak — uram isten! — azok a szép, jó idők, midőn a nyomdászszekrény mellett tudósok s írók ültek, vagyis inkább »álltak«, s a kieszedett irat a művészt, a szerzőt, a nyomtatót s kiadót gyakran egy s ugyanazon személyben dicsőítette!... Hol vannak azok a szép idők, midőn a nyomdászat, mint a kulturának csak az imént fölkelte hatalmas csillaga, oly magasan s fényesen ragyogott!?

A mily fájdalmas, a mi mostani bús s nem a legragyogóbb eredményt felmutató sztrájkokkal telt időnkől eme nagy s dicső korra visszatekinteni, épp oly érdekes, tanulságos, sőt vigasztaló, a nyomdászat föltalálása előtti szellemileg még siralmasabb időkbe pár pillantást vetni s megtanulni azokból, hogy mily tenger idők s az észnek és szorgalomnak mily tekervényes útja s mily roppant fáradsága kellett ahhoz, míg a nyomtatás eszméje a megvalósulás azon pontjához eljuthatott, honnan diadallal kiindulva meghódította, büszkén mondhatjuk, megnemesítette az egész világot!

Mi lenne ma a szellemi előhaladás, a nyomdászat feltalálása s alkalmazása nélkül?

Számtalanszor átvizsgálták már a Gutenberg előtti korokat, hogy hol s miként lehetne a nyomdászat

bármely fajának csak némi nyomaira is akadni. S e vizsgálat valóban érdekes, meglepő s tanulságos volt.

A messze korok életének nagyon sok mozzanatából kivehető, hogy magának a nyomtatásnak eszméje, sőt részbeni kivitele nem volt ismeretlen sem egyes korok, sem bizonyos nemzetek előtt; de viszont tény az is, hogy a nyomdászat művészetét senki sem karolta fel s vitte ki az életbe oly tökélyvel és energiával, mint maga a genialis Gutenberg, és senki sem jött soha arra a gondolatra ő előtt, hogy a könyvnyomtatás művészetét a szellemi haladás leghibizosabb faktorává teheti és kell tennie az emberiségnek!...

Nagyon is helyesen és találóan jegyzi meg a nyomdászat történelmének egyik kitűnő ismertetője, Falkenstein száz királyi könyvtárnok, hogy minden találmány korának szükséglete s jellemző gyermeke. Bizonyos s elvitázhatatlan az, hogy a Gutenberg kora előtti s a vele egykorú idők mintegy a méhökben hordták azt az eszmét: mikép kellene az emberek szellemi szükségletéről legkönnyebben, legolcsóbban s leghozzáférhetőbben gondoskodni? — A tizennegyedik és tizenötödik század szellemi fellendülése nyílt kérdéssé tették ez eszmét s az ó- és középkor szellemi kincseit ez időkorban minden módon hozzáférhetőbbé igyekeztek tenni a nagyközönség számára.

A szellemi kincsek közlése s elterjesztésére szolgáltak első sorban is az egyetemek, melyek Európaszerte e korban kezdtek felvirágozni s az emberi száj volt első sorban is az a nyomda, melylyel az óvilág szellemi kincsei a buzgó hallgatóság számára legelsőbben s legkönnyebben sokszorosítottak!

Azonban az egyetemi katedrák működése mellett a technikai ügyesség és találmányok terén sem nyugodtak az elmék s a könyvnyomtatás előfutárjaként és legelső alakjai gyanánt megjelentek, különösen a laikus közönség igényeit tartva szem előtt: a fametszetű nyomtatványok, az ugynevezett xylografia (Holztafeldruck) művei, melynek művelőit Printer, Briefdrucker, Formschneider, Kartenmaler, Kartenmacher stb. nevek alatt emlegetik a németalföldi s németországi városok czéhkönyvei.

Ezek a fél-nyomdászok sok érdekes dologgal látták el a félezer év előtti nagyon is gyér közönséget, miket a felmaradt mintegy hatvan ilyen fametszetű munkából tanulunk megismerni. E művek legnagyobb-részt primitív képalakokból állottak, fába metszve s a kép mellett, a homlokzaton, alul vagy oldalt, alkalmas helyen, feliratokkal, magyarázó vagy tanító, oktató sorokkal ellátva, — az alkalmazott betűk azonban ezekben még mind mozgathatlanok voltak s az illető fametszet a felhasznált papirlapnak csupán egyik oldalára volt »leverve«. Eme csupán egyfelől felhasznált lapokat aztán háttal összeragasztották s 1—30 ilyen lapot egy műnek véve, bocsátottak forgalomba. Ez az u. n. anopistografia (egyoldalú nyomtatás).

Ezen fametszetű művek leginkább vallásos, ritkábban szatirikus vagy oktató szelleműek. Cím szerint legnevezetesebbek közülök: »Szent Kristóf s a gyermek Jézus«, »A szegények bibliája«, »János jelenések könyve«, »Szűz Mária élete«, »A szent Szűz védelme«, »A megváltás tükre«, »A meghalás művésze«, »Az

Antikrisztus életrajza«, »A haldokló oroszán meséje«, »A halál tánca« stb. stb.

Egyike a legérdekesebbeknek e primitív nyomdászati művek közül az »Antikrisztus élete« című, mely 26 kis alakú ívrét lapból áll s eredetiben a drezdai királyi könyvtár féltett kincsét képezi. E mű szatirikus modorban írja le, illetőleg inkább képekben s a hozzá irt oldaljegyzetekben adja elő az »Antikrisztus« életét, ki kevéssel a világ vége előtt léssen eljövendő s a bűnre csábítandó e világot, mignem a lángoló kardú, boszuló arkangyal a pokol fenekére úzi. Az érdekes mű egyes képei s feliratai közül, melyek a mű tartalmáról hozzávetőleg tájékoznak bennünket, némelyek így hangzanak: »Antikrisztus születése«; — »Kicsapongásai Betshaidában«; — »Korazinban aranyat csinálni s más egyéb gonosz mesterséget tanul«; — »Kapernaumból Jeruzsálembé megy s szentnek adja ki magát«; — »Illés és Endre próféták ellene prédikálnak«; — »Csodatételekre adja magát, így pl. egy tojásból egy óriást húz ki s egy faderékből egy őzet!«... stb. stb.

Ily és efélékkel mulattatja, illetőleg inkább rettentti a középkori jámbor nyomtató művész a tán még jámborabb s hiszékenyebb közönséget; s nem késik eme mű végén az Antikrisztusnak és követőinek szomorú végét még néhány képben s néhány elrettentő sor kíséretében bemutatni!

A többi, fennebb cím szerint elősorolt fametszetű, művek is ugyanily modorban vannak tartva; a legrégibb fenmaradt mű közülök a »Sz. Kristóf« című, mely egyetlen lapból áll s 1423-ról van keltezve. Némelyikben, mint például az »Antikrisztus élete«-ben, a fametszetek igen is sikerültek, a rajzok nem csupán jellegzetesek, hanem bizonyos művészi fokot is mutatnak fel, míg ellenben e művek legtöbbje úgy szellemi, mint technikai kivitel tekintetében bizonyára a lehető legprimitívebb fokon áll.

Ime, ily művek voltak közvetlen Gutenberg előtt, de még az ő idejében s azután is jó darab ideig a majdan oly nagyra kelendő nyomdászat legelső s közvetlen csirái. Nemcsak, hanem maga Gutenbergnek is első művei a művészet eme kezdetleges alakjával voltak kezelve s lehet mondani, hogy e kezdetleges művek szárnypróbálgatásai között született meg a holt anyagot megelevenítő, a mozdíthatlan s esetlen fatáblát széttépő nagy gondolat: szétszedhető betűkkel sokszorosítani a szellemi termékeket!

Ha a Gutenberget megelőző kor eme kezdetleges műveitől, a xylografikus nyomás termékeitől eltekintünk, még halványabb árnyát, még csekélyebb alkalmazását látjuk a nyomdászatnak a megelőző történelmi korban itt és amott föltűnedezni.

A legközönségesebb alkalmazását a betűk sokszorosításának, a Gutenberg előtti korban, a bélyegek, pecsétek s az u. n. formalapok (patronok), alkalmazásában láthatjuk.

Mindezeket már úgy a művelt ókor, mint a közel ezer évet magában foglaló középkor (az V-ik századtól a XV-ik századig) széltében alkalmazta s a mi feltűnő, az egyes jelek és betűk gyakran nem bevésettek, hanem külön állók s szétszedhetőek voltak.

De az így külön álló betűk egymásba rakásából senki sem jött a könyvnyomtatás gondolatára. Csodálatos, mondhatná valaki, — de mért nem jött rá?... mert hiányoztak hozzá a kor szellemi lendülete, nagyobb szellemi szükséglete!...

Már a legrégebb babyloni, asszír, egyiptomi emlékeken találunk (domborúan vagy bemélyítve) vésett betűjű pecsétgyűrűket, egyes bevéselt jelzésekkel, isten-és emberalakokkal, ugyanezek feltalálhatók később a művelt görögök és rómaiaknál. Azonban a betűk sokszorosítására s azokból egész irodalmi művek készítésére nem jött rá senki sem! A római legiók mozgatható betűk segítségével hagyták ott működésük nyomát, építészeti emlékek, házi szerek, edények, téglák, házfedő lapokon stb., s daczára a sokszerű alkalmazásnak, a praktikus, eleven eszű római nagyon is kiterjedt s virágzó irodalma mellett a nyomtatást még sem találta fel. Ismeretes az óvilág kiterjedt pénzverő művészete; majdnem az összes római és görög történelmi korszakokból az arany és ezüst pénzeknek gyakran művészi remekesű példányaival találkozunk. A nyomás ezen művészetétől is, lehet mondani, csak egy gondolatnyira állott a könyvnyomtatás művészete; de feltalálva, vagy csak közelről is alkalmazva sohasem lett!

Az egyes szétszedhető s összerakható betűk példáját találjuk a híres római író Varro, a jeles szónok, Quintilian és Jeromos negyedik századbéli egyházatyja irataiban.

Jeromos egyik iratában különösen a gyermekek oktatására ajánlja a fából vagy elefántcsontból készült betűket, melyekből úgy a gyermekek, mint tanítók könnyű szerrel egyes szavakat alkothatnak. Quintilian pléhtáblákat ajánl, melybe a betűk alakja nyílászzerűleg van bevésve, mely nyílásokban a gyermek írónnal követheti a betűk képét. Varróról pedig az van feljegyezve, hogy irodalomtörténeti műveihez az írók képét is csatolta; ez pedig, mint egyik életírója mondja, csakis valamely nyomdászati ág alkalmazása mellett történhetett.

Vannak írók, kik már az etruskoknak, a rómaiakat megelőző kulturnépnek, szétszedhető betűk alkalmazását tulajdonítják, s ismeretes a Krisztus előtt körülbelül hétszáz évvel élt vagy élhetett Homeros-nak, a nagy görög költőnek a verse (azért mondjuk, hogy »élhetett«, mivel némely írók Homer létezését tagadják, hírneves költeményei azonban körülbelül a mondott időben keletkezettek); ő ugyanis az Ilias VI. éneke 168-ik sorában így szól:

... küldé Lykiába, gonosz betűt adva kezébe,
Összecsínált lapokon, sok minden gyászosat irván!
(Szabó ford.)

A nem csekély számú, komoly történelmi példa közt nem utolsó a Mohamedé sem, a ki, mint ez róla hiteles muzulmán okmányokon föl van jegyezve, a lehető legrikítóbb színű festékekkel mázolván be megfejtethetlen vonalú alakokkal terhelt, saját becses — tenyerét, — azt nagyobb hitelesség okáért az előtte fekvő megerősítendő pergamentre, dicsőségesen — lenyomtatta! — Ilykép képzelhető magunk elé Mohamed, Allah egyetlen prófétája, mint nyomdász: ez sem utolsó gondolat!

Mindeme példákából, melyeket még több hasonlóval szoktak a nyomdászati történelmének kutatói a távoli korok homályos történeteiből megtoldani, eléggé láthatjuk azt, hogy a nyomdászati művészete, mintegy mindig a levegőben volt az emberek körében, azonban a nagyszerű művészetet való s igazi életre csak az újkor hajnala szólította.

Van még azonban egy nép, mely a nyomdászati feltalálásának dicsőségét magának követeli s azt állítja, hogy azt már körülbelül harmadfélezer év előtt a nyomtatás európai feltalálása előtt tudta és gyakorolta. E nép, mely annyi sok jeles találmányt követel első sorban magának s mely nép mégis a legnagyobb elmaradottságban sínlődik: a khinai nép, a mennyei birodalom fiai!

Az európai tudósokkal szemben ők a Krisztus előtt 1084-ben élt Wu-Wang császár közmondására hivatkoznak, ki azt a különben kissé komikus ízű, de igen bölcs értelmű szentenciát szokta néha mondogatni: »Valamint a nyomdafesték soha fehérre nem lesz, úgy a gonosz ember sem festheti soha fehérre a szívét.«

Ezen és egyéb történelmi alapokon aztán azt állítják máig is a khinaiak, hogy előttük a nyomdászati művészete már a Krisztus előtti 1000-ik év táján ismeretes volt.

A khinaiak azonban nem soká örvendhettek eme csakugyan dicső hírű dolognak, hogy a könyvnyomtatás feltalálói első ízben ők voltak volna, mivel jeles bibliografusok bebizonyították, hogy az a nyomtatási művészet, melyet a khinaiak feltaláltak s melyre oly büszkén hivatkoznak, az: a fametszetű, primitív nyomtatás volt, mint láttuk, Gutenberg előtt már Európa is nagyban gyakorolt, s ki van mutatva az is, hogy a mozgatható betűkkel való Gutenberg-féle nyomás bizony csak a XV. s XVI-ik században mi tőlünk (t. i. Európából) vitetett be az elsőseget oly büszkén követelő mennyei birodalomba.

E rövid történeti visszapillantás közben ne feledjünk el még egyuttal megemlékezni a római ókor amaz egyik kimagasló alakjáról sem, kinek szavaiból a nyomtatás egész művészetének eszméjét vélte sok író kimagyarázni. Ugyanis Cicero, a nagy író és szónok volt az, a ki az »Istenek lényegéről« című művében egy helyen körülbelül így szól: ha te azt hiszed, hogy a világ összes alkotmánya s szépsége a véletlen műve, hát én akkor azt kérdelem tőled, a huszonegy betű, melylyel rendelkezünk, arany vagy más anyagból kicsínálva s önkényes tömegbe összedobva: vajjon ki alkothatná-e valaha Enniusnak egyetlen egy versét is?

Tény, hogy e gondolat szép s tény, hogy az idézett szavakban a nyomdászati egész gondolata benne van, de más-e vajjon Cicero eme szép gondolata egy igen ügyes és igen szép szónoklati képnél, — minden mélyebb s a kérdéses dolog (a nyomtatás művészete) lényegére ható gondolat nélkül, — ki ne látna be ezt az első pillanatra!?

Az elmondott történelmi előzményekre visszatekintve, jól láthatjuk, hogy a történelmi kutatás az élet majdnem minden előrehaladott korból és műveltebb nemzet köréből számtalan példát nyújt azon egyes esetekre

nézve, melyek a könyvnyomtatás művészetét, ma már — sajnos — csak »mesterségét« oly közel hozták a kutató ember szeme elé, azonban alkalmazásának teljes dicsőségét csak egy távolabbi, egy újabb kornak tartotta fenn.

A könyvnyomtatás művészete, a szellemi előhaladás emez egyik főfaktora, az életben s közbecsülésben bizonyára előkelőbb helyet érdemelne, mint a hová most leszorítva van, de addig is, míg általában véve minden munkára, s úgy a mienkre is, egy boldogabb kor sugarai ragyognának fel, — vigasztaljuk magunkat a hirneves német író s bölcsész, Herder, ama nemes és dicsóító szavaival: »a könyvnyomtatás művészete ama látható templom, mely a világ összes szétszórta gondolkodóit keblében egyesíti!«*

Lubik Zoltán.

Hazánk könyvnyomtatói

Hunyadi Mátyás idejétől 1848—49-ig.

Irta: Firtinger Károly.

6.

Egerben

1756-ban jött létre a »püspöki«, jelenleg »érseki« nyomda, alapítója *Barkóczy Ferencz* gróf, egri püspök volt.

Mint első nyomdászt találjuk itt *Royer Ferencz Antal* Pozsonyból, ki azonban csak két évig, 1758-ig tartózkodik Egerben.

Utána rokona, *Bauer Károly József* lett a nyomda vezetője, szintén csak rövid időre, 1764-ig.

A többi nyomdavezető nevét nem találtuk az egri nyomtatványokon kitéve; talán más valaki, a kinek e jó hírnévnek örvendő nyomda ügykezelési könyvei esetleg rendelkezésére állandának, pótolja e hiányt.

Vác

városában mint első nyomdász, *Ambró Ferencz* kezd működni 1770-ben, eleinte engedély nélkül, mert csak 1776. június 23-án kapta meg *Mária Terézia* királynőtől a szabadalmat. Termékei csin és szabatoság által válnak ki. Származásáról, valamint elhalálzásának idejéről, nem maradtak reánk biztos adatok. (L. bővebbet e nyomdáról a »*Typographia*« 1872-ik évfolyamában néhai Nagy Ferencz szaktárstól, és *Karcusó Antal* Arzén »A váci könyvnyomdászat története. Az itteni első nyomdai szabadalom századik évfordulója 1875. július 11-én tartott emlékünnepejére« című füzetében.)

Ambró után a nyomda 1793. április 13-án *Marmarosi Gottlieb Antal* birtokába jutott. Gottlieb kiterjedt tevékenységet fejtett ki, mert nemcsak a nagyvárad »szemináriumi« nyomda bérlője volt egyszersmind két évig, hanem származási helyén, Marmaros-Szigeten is birt állítólag 1804—1820-ig nyomdával. A váci nyomda sok munkát produkált és betűöntő-műhelylél is föl volt szerelve.

* A t. havi ülés és szerző Lubik ur engedelmével csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy a mikor elismerem a cikk alaposságát és helyességét, annak egy hiányát szabad legyen ki-egészítenem.

Ugyanis a zsidó vallástörténelem említést tesz egy módról, a mely bizvást a Lubik ur által felhozott esetek közé sorolható.

A mikor még Mózes idejében tiltva volt halálbüntetés terhe alatt az Isten nevét kiejteni, maga a főpap is csak úgy használhatta a vallási szertartás alatt, hogy az Isten nevének egyes betűit képviselő köveket mutatta fel az imádkozó sokaságnak.

Ez olyanformán történhetett, mint a mostani keresztény vallási szertartás alatt a pap fölmutatja a szent ostyát a hívőknek.

Ime, a mozgatható betűk ősatyja!

Róth Lipót.

Kalocsa.

Az itteni »érseki nyomdát« *Bathlyány József* gróf érsek alapította 1749-ben. Első technikai vezetője valószínűleg a már többször említett *Royer Ferencz Antal* volt, ki — Szabó József szaktörténeti írónk szerint — az érseknél nagy kegyben állott.

1765. augusztus havában a kegyesrendiek kezeibe került a nyomda. A kalocsai rendház története (*Historia Domus Scholarum Piarum Colocensis*) szerint a nyomda szerény berendezésű volt; így volt idő, mikor egy esztendő alatt alig 60 frtot jövedelmezett; *Katona István* és *Alber N. János* piarista írók több kötetből álló nagyobb munkáit is ez oknál fogva a pesti Trattner-nyomda állította elő.

Mint nyomdászok működtek:

Wagner János József 1766-ban.

Neuner Frigyes (*fráter St. Anna*) 1782-től fogva. Ennek halála (1797. június 2.) után 1799-ben a nagykanizsai rendházból.

Prandtner Lipót szerzetes, a matematika tanítója és szakképzett nyomdász* hivatott meg a nyomda felügyeletére.

1803. január 1-től fogva *Tomencsek János*, a pesti Landcser-nyomda volt művezetője veszi bérbe 10 évre a kalocsai nyomdát évi 200 frtért.

Végre 1816-ban megszűnik a nyomda és vétel utján Trattner birtokába kerül, ki azt fővárosi üzletével egyesíti.

Ujvidéken

az 1789-ben alapított királyi gimnázium egyuttal nyomdát is rendeztetett be.

Mint nyomdász *Jankovits János* szerepel az ujvidéki, többnyire latin nyelvű nyomtatványokon.

Temesvártt,

Délmagyarország főpontján, csak 1766-ban találunk nyomokra a nyomdászat meghonosítása körül. Ez évben folyomodott ugyanis engedélyért** *Kolb Antal* budai nyomdász-szégéd könyvnyomda felállíthatására, mely azonban, úgy látszik, nem jött létre, mert nem ismerünk Kolbtól származó sajtó-termékeket.

Tényleg csak 1769-ben kezd *Heimerl Mátyás József* mint nyomdász működni; ennek halála után a nyomda örökség utján 1787-ben

Slovacsek József Antalra szállott, ki azt 1792-ig birta.

Utóda *Jónás Jakab János*, ki 1806-ig nyomdászskodott.

Átkelve újra a Dunán,

Pécsett

Engel János József állítja az első sajtót 1773-ban. Halála után 1796-ban özvegye, *Engel Krisztina*, folytatja az üzletet, 1808-ig.

Pápán,

hol már a XVI. és XVII-ik században is voltak időnként nyomdák, 1788-ban *Streibig József* győri nyomdatulajdonost találjuk.

Azonban 1789-ben már

* Azon időben nem volt ritka eset, hogy a szerzetesek mesteremberek is voltak egyuttal; így pl. a váci székesegyház építését egy piarista szerzetes vezette.

** Erre vonatkozólag közöljük Temesvár város következő érdekes, eredetiben németül fogalmazott nyilatkozatát:

Kolb Antal budai könyvnyomdász-legény irásbelileg folyamodik, hogy engedtesék meg neki könyvnyomdát állítani, a mennyiben nemcsak ebben, hanem az aczélmetszés-nyomásban is jártas; hitvese szintén jártas különféle munkában; tehát hogy egyik vagy másik módon tisztességesen megélhetni vélnék. Habár most egy másik könyvnyomdász-legény is jelentkezett Szebenből Erdélyben, az első folyamodó ellenben, Budáról beszerzett tudósítások szerint, megdicsértetett, következőképen előbbi annyival inkább előnyben részesítendő, mert nem lehet tudni, hogy utóbbi miben tőri a fejét, mint a ki Erdélyben mindig lutheránusok és kálvinisták között szolgált, ennél fogva határozottat: az első kérvényező érdekében véleményes jelentést a nagyméltóságú kormányzékhez fölterjeszteni. (Temesvári nyomdász-egylet története 1851—1889.)

Veszprém

városába teszi át Streibig József pápai üzletét és itt több éven át működik.

Miután így végig bemutattuk Magyarország vidéki városaiban a XVIII. század folyamán működött nyomdászokat, áttérünk a főváros nyomdájának feltüntetésére.

Buda-Pest

e század első felében még vajmi sivár képét mutatta a visszamaradottságnak. Ipar és kereskedelem s ezzel egyetemben az anyagi jólét csak lassan-lassan kezdett újratérnyerni a gyér számú lakosság körében, a török foglalás ütötte sebek még nem hegedtek annyira be, hogy a társadalom tettereje teljességében nyilvánulhatott volna.

Buda elpusztult kis fészek volt még, — mondja dr. Ballagi Aladár — mikor Landerer János odatelepedett, s 1724-ben megnyitotta nyomdáját, 250 évvel Mátyás király első budai nyomda-alapítása után. Landerer nyomdája gyarlón volt berendezve, hasonlóak voltak ennél fogva termékei is. Azért jogosan csak a 26 évvel később Pozsonyban keletkezett Landerer-nyomda tekinthető e család hírnevének alapvetője gyanánt.

Landerer János nem bírván boldogulni nyomdájával, azt 1727-ben eladta Nottenstein György jómódú budai polgárnak, kinek vezetése alatt az üzlet szép lendületnek indult. Ekkor jelent meg Nottenstein nyomdájában az első fővárosi lap is német nyelven »Ofnerischer Mercurius« cím alatt. Nottenstein 1739-ben elhalálozván, özvegye, *Nottenstein Veronika*, bírta a nyomdát 1750-ig, nagy számú többnyire latin és német nyelvű könyveket produkálva.

Ezután újra a Landerer-család kezébe került a nyomda

és Landerer Lipót Ferencz bírta azt haláláig, 1764-ig; 1765-ben örökösei folytatták az üzletét, mire hasonló nevű fia

Landerer Lipót Ferencz vette azt át és kezelte 1771-ig. Halála után ismét ennek örököseire szállott a nyomda és azt egy művezető által igazgatták 1779-ig. Ez évben a nagykorúvá lett Landerer Katalin birtokába jutott, ki 1783-ban a pesti Royer-féle nyomdát is bérbe vette, hol részint »Royer betűivel«, részint »Landerer Katalin« impressumot használt. 1802-ben elhalálozván, a nyomda öröklője leánya, Landerer Anna hajadon lón, ki azt 1833-ban történt haláláig Gyurián József művezetőjével kezelte. Ezután a nyomda az elhunyt tulajdonosnő egy rokonának,

Bagó Márton, valamint Gyurián József birtokába került, kik azt közösen bírták 1847-ig. Ez évben Bagó kifizette

Gyuriánnak az öt megillető részét és egyedüli birtokosá lón a nyomdának. Jelenleg fia, Bagó Alajos, az üzlet tulajdonosa.

A Landerer-család budai nyomdájának egyetlen munkátere a ponyvairodalom volt.

Megemlítendő itt még Landerer Mihály tragikus esete, ki mint Landerer Katalin nyomdájának vezetője, belekeveredett a Martinovits-összeesküvésbe és titokban előállította a forradalmi iratokat. E miatt halálra ítéltetett, de a királyi kegyelem az ítéletet tíz évi súlyos börtönre változtatta. Landerer börtönéből már csak mint munkaképtelen, testben és lélekben megtört nyomorék szabadult ki, s nemsokára

meg is halt, mint a szabad sajtó martirja.

Buda második nyomdája a ma is nagytokintélyű m. kir. egyetemi nyomda, mely tudvalevőleg 1777-ben helyeztetett át Nagyszombatról Budára. A nyomda Mária Terézia királynő által messze-menő szabadalmakkal ruházott fel és idővel irányadó tényezője lón a hazai nyomdászatnak, nemcsak nagyszámú sajtótermékeivel, hanem mivel a fejlettség magas fokán álló betűöntődjével csinos betűanyaggal látott el számos vidéki nyomdát is. 1810-ben személyzete következő állapotot mutat fel: 8 nyugdíjképes hivatalnok, 21 szedő és 28 nyomó 12—14 sajtó mellett, ezeken kívül 16 betűöntő. A nyomda élen egy királyi tanácsos állott; felhasználta pedig évenként 1000—1200 bál papírost, míg a többi magyar nyomda együttvéve legföljebb 2000 bált fogyasztott. Az 1821-ben megjelent iskolai könyveken a következő érdekes impressumot olvassuk: »Nyomt. a kir. m. universitásnak könyvnyomtató műhelyében Watts öntőknek állandó betűtábláival«. Ebből látható, hogy Budán már ezen időben nyomtattak stercotip-lemmekkel.* — Sajnos, de minden további kísérletünk az iránt, hogy e nyomda működése

MAJESTATICA SESSIO,

AZ AZ:

Gálás, jeles, pompás, tisztelettel, örömmel, és vigalsággal, Mennyekben, és a földön szenteltetett

ÜLŐ ÜNNEP

Ugy mint:

A' heredik Hólnapnak nyolczadik napján születetett Kis-Afzonzynak, a' Joakim, és Anna Leányának MARIÁNAK (születése napja, avagy Királyi Szekben való örökös ülés.

És épen az egekig föl érő nyolcz fogu, tikkos Lajtorja, Mellnyek

Nyolcz fogait, avagy gradicfáit, nyolcz Ülésekben, és ezekhez alkalmaztatott nyolcz Böldeóságokban példázván együgyű befzeddel fejtegetett, Nemes Pofony Váraszában, a' PP. Franciscanufok Templomában, Ország Gyülcékor, és Királyi Koronazáskor 1741-dik Elitzendöben.

Melí pedig:

A' Tekintetes Királyi Tablánál Előül-Ülő Méltóságos és Nagyságos Gyarakí Gróff, Döbrői örökös Ur, PERSONALIS avagy Királyi főcsemly Hely-Tartójanak, és moftani dicsőségessell Országlo Felseges

MARIA THERESIA,
Magyar és Cseh Országí Királyné Afzonzynuk belső Tanácsolának
GRÁZALKOVICS ANTAL,

Ürnak ő Excellenciájának. Szent ANTAL napi alazatos üdvözleffel bé - mutatott.

PADÁNYI BIRÓ MARTON,
Királyi Prælatus Veszprémi, és Fölső Örfi Præpost.

BUDÁN, Nyomtattatott Veronika Nottensteiné, Özvegynél.

Budai nyomtatvány czimlapja 1741. évből. (1/3-ad nagyságban.)

felől még több és közelebbi adatokat szerezessünk, meddő maradt, pedig igen kívánatos volna, ha e régi műintézetünk minél tüzetesebb ismertetésben részesülne egy nagyfontosságú multja, mint jelen állapota tekintetében.**

* A tömöntés mesterségét Ged Vilmos edinburghi ötvös találta föl 1736-ban; halála után (1749. október 19.) találmánya feledésbe ment, s csak a lángeszű Earl of Stanhope Károly angol főurnak köszönhetjük a tömöntés újra föléledését és tökéletesbitését. Stanhope (szül. 1753. augusztus 3-án, † 1816. szept. 13-án) tudvalevőleg a nevérlől elkeresztelt vas kézi sajtónak és még egyéb természettudományi és technikai javításoknak is alkotója volt.

** A kir. egyetem 1848 előtt saját papirgyárral is rendelkezett Kőrmöczön, melynek termékei az 1846-ban Kossuth, Batthyány és más nagy hazafiak vezérlete alatt állott Védegyesület kezdeményezésére rendezett harmadik pesti iparkidálláson a nagy ezüst érdempénzzel tüntetettek ki.

Magyarország hirlapirodalma.

Id. Szinnyei József, a nemzeti muzeumi hirlap-könyvtár nagyérdemű őre ismét közzétette szorgalmas buvárkodásának gyümölcsét, Magyarország hirlapirodalmának statisztikáját 1892 végéről. E kimutatás annyira érdekes, s bennünket nyomdászokat oly közelről érdekel, hogy indokolva látjuk bő kivonatát nyújtani Szinnyei statisztikájának a következőkben:

Hirlapirodalmunk számarányát 1892. és 1893. elején következő kimutatásban tüntethetjük föl:

	1892. elején	1893. elején
I. Politikai napilapok	26	28 + 2
II. Politikai hetilapok	44	51 + 7
III. Vegyes tartalmú képes lapok ..	5	5
IV. Egyházi és iskolai lapok .. .	36	37 + 1
V. Szépirodalmi és vegyes tartalmú lapok	15	17 + 2
VI. Humorisztikus lapok	10	7 - 3
VII. Szaklapok	151	159 + 8
VIII. Vidéki lapok (nem politikai tartalommal)	151	161 + 10
IX. Hirdetési lapok	5	7 + 2
X. Folyóiratok	193	197 + 4
XI. Vegyes melléklapok	40	30 - 10
Osszesen	676	699 + 23

Az első magyar hirlap 1780. január 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás *Magyar Hirmondó*-ja). Budapest 1788. október 8-án szerdán indult meg az első magyar rendes hirlap *Magyar Merkurius* címmel, hetenkint kétszer járt, és Paczkó Ferencz betűivel nyomtatott Pesten. A második lap Pesten az 1806. július 2-án keletkezett *Hazai Tudósítások*; szerk. Kulcsár István. Ez volt az első magyar hirlap, mely 4-rét alakban jelent meg és hosszabb életű volt.

1830-ban 10 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1840. elején 26 magyar lap volt hazánkban.

1847-ben 33.

1848—49-ben 86 magyar hirlap jelent meg.

1850. elején 9 lap adatott ki magyar nyelven.

1854. márczius 5-én 20 magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1861. elején, midőn első évi rendes hirlapkimutatásunkat közöltük, 52 volt a magyar hirlapok és folyóiratok száma.

1862. elején	65	1878. elején	281
1863. »	80	1879. »	324
1864. »	70	1880. »	368
1865. »	75	1881. »	356
1866. »	81	1882. »	412
1867. »	80	1883. »	427
1868. »	140	1884. »	482
1869. »	163	1885. »	494
1870. »	146	1886. »	516
1871. »	164	1887. »	539
1872. »	198	1888. »	561
1873. »	201	1889. »	600
1874. »	208	1890. »	636
1875. »	246	1891. »	645
1876. »	240	1892. »	676
1877. »	268	1893. »	699

hirlap és folyóirat jelent meg magyar nyelven.

1780 óta megjelent hirlap és folyóirat magyar nyelven összesen 3148 (a fővárosban 1607, a vidéken 1541) 12.363 évfolyamban. Szakok szerint: I. Politikai napilap 133. (Budapest 95, vidéken 38.) — II. Politikai hetilap 235. (Bp. 94, vid. 141.) — III. Vegyes tartalmú képes lap 52. (Bp. 42, vid. 10.) — IV. Egyházi és iskolai lap 188. (Bp. 103, vid. 85.) — V. Szépirodalmi és vegyes tartalmú lap 232. (Bp. 180, vid. 52.) — VI. Humorisztikus lap 140. (Bp. 65, vid. 75.) — VII. Szaklap 579. (Bp. 437, vid. 142.) — VIII. Vidéki lap (nem politikai tartalommal) 630. — IX. Hirdetési lap 77. (Bp. 46, vid. 31.) — X. Folyóirat 704. (Bp. 422, vid. 282.) — XI. Vegyes melléklap 178. (Bp. 123, vid. 55.) Összesen 3148 hirlap és folyóirat jelent meg száz-tizenhárom év alatt magyar nyelven.

Helyek szerint osztályozva 1893. év elején megjelent:

Budapest 354, Ada 1, Alsó-Kubin 1, Aracs 1, Aradon 3, Aranyos-Maróthon 1, Balassa-Gyarmaton 2, Battonya 1, Békés 2, Békés-Csabán 2, Békés-Gyulán 2, Beregszászon 2, Besztercebányán 1, Brassóban 2, Csáktornyan 1, Csongrád 2, Csorna 1, Csurgón 1, Czegléden 2, Dereczenben 10, Deesen 2, Déván 1, Dicső-Szentmárton 1, Egerben 6, Eperjesen 2, Érsekújvárt 1, Esztergomban 4, Félégyházán 2, Fiumében 3, Gyomán 1, Gyöngyösön 4, Győrött 7, Gyula-Fehérvárt 2, Gyurón 1, Hajdu-Böszörmény 3, Hajdu-Szoboszlón 1, Hód-Mező-Vásárhelyen 2, Iglón 1, Ipolyságon 1, Jászberényben 1, Kalocsán 3, Kaposvárott 4, Kapuvárott 1, Karczagon 1, Kassán 5, Kecskeméten 3, Keszthelyen 1, Kézdi-Vásárhelyt 1, Kis-Bér 1, Kisvárdán 1, Kolozsvárott 17, Komáromban 4, Kölesden 1, Kőszegen 1, Kulán 1, Kun-Szt.-Miklóson 1, Liptó-Szt.-Miklós 1, Losoncson 1, Lovászpatonán 1, Lőcsén 1, Lugoson 1, Magyar-Óvárott 2, Makón 2, Maramaros-Szigeten 5, Maros-Vásárhelyt 3, Máté-Szalkán 1, Mező-Turon 1, Miskolcson 4, Mohácson 1, Moórott 1, Munkácson 2, Mura-Szombatban 1, Nagy-Bányán 1, Nagy-Beckerekén 3, Nagy-Enyed 1, Nagy-Kanisán 2, Nagy-Károlyban 4, Nagy-Kikindán 3, Nagy-Körösön 1, N.-Szt.-Miklóson 1, Nagy-Szalontán 1, Nagy-Szombatban 1, Nagy-Szőllősen 2, Nagy-Váradon 6, Nyiregyházán 4, Nyitrán 7, Ó-Becsén 1, Orosházán 1, Orsován 1, Ó-Széplakon 2, Pancsován 1, Pápán 3, Pécssett 5, Pécs-Szabolcson 1, Pozsonyban 9, Rima-Szombatban 2, Rozsnyón 1, Sárospatakon 2, Sátoralja-Ujhelyen 1, Selmecezen 2, Sepsi-Szent-Györgyön 2, Siklóson 1, Sopronban 4, Szabadkán 6, Szamosújvárt 1, Szarvason 3, Szatmár-Németiben 5, Szegeden 6, Szegzárdon 3, Székes-Fejérvárt 3, Szentesen 2, Szepes-Váralján 1, Szerencs 1, Szilágy-Somlyón 1, Szolnokon 2, Szombathelyen 6, Tapolczán 1, Tatán 1, Temesvárott 4, Tisza-Füreden 1, Topolya 1, Tordán 1, Trencsénben 2, Turóc-Szent-Mártonban 1, Ujpesten 2, Ujvidéken 3, Ungvárt 3, Vácson 2, Verseczen 2, Veszprémben 4, Zala-Egerszegen 5, Zentán 3, Zilahon 1, Zólyomban 1, Zomborban 3. Külföldön: New-Yorkban 1, Clevelandban 1, Bécsben 2.

Összesen 1893 elején a fővárosban 354, a vidéken 135 helyen 341 és 4 külföldön jelent meg. (Míg a múlt 1892. év elején Budapesten 323 és 142 vidéki városban 350, külföldön 3 hirlap és folyóirat adatott ki magyar nyelven.)

Ezenkívül megjelent hazánkban idegen nyelvű lap és folyóirat: német nyelven 115 (1892 elején 122); szláv nyelven 52 (1892 elején 36); román nyelven 15 (1892 elején 20); olasz nyelven 3 (1892 elején 4); francia nyelven 2 (1892 elején 5); összesen 187; a magyarokkal együtt 887. (1892. évben 187, a magyarokkal együtt 863.)

VEGYESEK.

Mellékleteink. Egyszerű szedés-mintákat adunk jelen füzetünk mellékleteivel olvasóink elé, melyek bár hasonló célú nyomtatványok, jellegükben mégis különböznek egymástól. Mindkettőnél a modern szabad irány nyilvánul, a megfelelő vignetták szerencsés alkalmazásával. Ugy a szedés, mint a nyomás egyszerűen szép és tiszta s mint folyó munkák kerültek ki a *Pesti Könyvnyomda-részvénytársaság* műhelyéből.

A *Pesti Könyvnyomda-részvénytársaság* f. hó 16-án tartotta 25-ik évi közgyűlését, melyen előterjesztették az 1892-iki üzleti évről szóló jelentést. A jelentés kiemeli, hogy az üzlet fennállása óta ez évben érte el a legnagyobb bruttó bevételt, a mi ecleatásan bizonyítja az intézet folytonos haladását és virágzását. Az év folyamán újból gazdagodott az intézet úgy gépekkel, mint nagymennyiségű betűkészlettel, mi által versenyképessége ismét emelkedett. Az egy év óta fennálló hangjegymetszés és nyomás, valamint az ezzel összekötésben álló könyvnyomda már tetemesen kibővült s működése mind szélesebb körökben talál elismerésre. A mi az anyagi eredményt illeti, valóban csak a páratlanul genialis igazgatásnak tudhatjuk be, hogy a mai nyomott árviszonyok mellett is 16% jövedelmet tud ez intézet felmutatni. A közgyűlés örömmel adta meg a fölmentvényt az igazgatóságnak s köszönetet szavazott a

MEGHIVÓ

A BUDAPESTI II. KER. NÉPKÖNYVTÁR-EGYESÜLET

JAVÁRA
1893 ÉVI MÁRCZIUS HÓ 4-ÉN, SZOMBATON

RENDEZENDŐ

HANGVERSENYRE ÉS TÁNCZMULATSÁGRA

MELY

A II. KER. MEDVE-UTCZAI »FÁCZÁN« TERMÉBEN

TARTATIK MEG.

A hangversenyen szíveségből közreműködnek: *Wolffert Anna* úrnő (ének), *Ágasi Adólf* úr (folyvasás), *Mámbriány Gyula* úr (hegedű), *Tóth Elemér* úr (szongora) és a »*Harmónia*«-dalkör.

A hangverseny kezdete este 8 órakor.

*

Bejövő-jegyek a választmányi és rendező-bizottsági tagoknál, valamint az egyesületben (II. ker. Toldy Ferencz-utczai elemi nérszkola) válthatók.

**

— Személy-jegy ára 1 frt. —

*

Felülfizetéseket a kulturális czél érdekében köszönettel fogadjunk.

SZEGÉNY GYERMEKEKET FELRUHÁZÓ EGYESÜLET
HÖLGY-BIZOTTSÁGA.

Wotto:

*Ja jöttök: lesztek,
Ja hoztok: esztek!*

Meghívó.

A fõntnevezett egyesület nõi bizottsága, viszonzásául azon kedélyes estélyeknek, melyeket a férfi-bizottság a szegény gyermekek fölruházására rendezett, 1893. február hó 20-án, a fõvárosi vigadó éttermében, zártkörû

Likniket

rendez, a melyen csak a meghívottak vehetnek részt. Enni- és innivalóról a hölgybizottság gondoskodik, a férfiak csupán a zenedíjat fizetik, személyenkint 5 frtjával.

A férfiak salon-öltönyben jelennek meg.

A jótékony czélra adományokat szívesen és köszönettel fogadunk.

A tánczhoz Banda Marcsi játszik.

A buffet szünóra alatt (a kisebbik étteremben) nyílik meg.

Nyomatott a hamburgi *Beit és Philippi* cég merkantil-festékével.

vezérigazgató lovag Falk Zsigmondnak buzgó és fényes eredményű működéséért.

Az Első Magyar Betűöntőde Részvény-Társaság e hó 19-én tartotta II. évi közgyűlését lovag Falk Zsigmond kir. tanácsos elnökelete alatt, melyen felolvasták az igazgatóság jelentését. A jelentés konstatálja, hogy az alapítók ama törekvését, miszerint egy még nálunk kevésbé kultivált iparágat, a külföldi versenyben is helyt álló és a külföldivel egyenlő magaslatra emeljének, a teljes tevékenység tulajdonképeni első évében fényes siker koronázta, gyártmányainak minősége a fogyasztók igényeit kielégítik, gépei mindig bőven voltak ellátva munkával és a személyzet valóban nehéz feladatának teljes mértékben megfelelt. — A gyártmányok versenyképességét és kitűnőségét többi közt az is élénken bizonyítja, hogy a temesvári kiállítás alkalmával a vállalat első rendű éremmel lett kitüntetve. A szokásos leírások a törvény által meghatározott határokat tetemesen túlhaladják és mindennek dacára az intézet már is 60%-ot volt képes nyújtani részvényeseinek. Örömmel látjuk e szép és nagy vállalatnak fellendülését, mely minden bizonyossággal állandó is fog maradni.

Újabb idő óta ismét megjelenik Szöllősy Mihály szerkesztésében, a mintegy három évvel ezelőtt tetszhalottá lett »*Graphica*«. A lapot ez idő szerint a Pusztafi és Perl bizományos cég adja ki, természetesen saját céljai előmozdítására. — Minthogy lapunk és Pusztafi ur lapjának czímei veszedelmes rokon-hangzásúak, kérjük olvasóinkat, hogy esetleges küldeményeiket pontosan czímezzék, ismerőseiket pedig figyelmeztessék a két lap ugyancsak eltérő céljaira nézve.

A Toldy-nyomda mind jobban felvirágozik új főnöke alatt, mit a nyomdából kikerülő tiszta kivitelű nyomtatványok eléggé bizonyítanak. Kiemeljük különösen a Szép-irodalmi könyvtár és a Singer és Wolfner kiadásában megjelenő Magyar Decameron füzeteit, melyeket bizonyára örömmel vesz kezébe az olvasó, mert csinosak és tiszták. Mint tudjuk, a *Magyar Géniusz* legutóbbi száma is már innen került ki, bizonyára megfelelő kiállításban.

Karcsú Antal Arzén volt sz. Ferencz-rendi zárdafő, munkás élete 66-ik évében elhunyt Szolnokon f. hó 7-én. Az elhunyt számos nagybecsű történeti munka írója, és szaktörténeti irodalmunkat is megajándékozta a *vácsi nyomdászatról* szóló monografiával.

Németh Gyula, galánthai nyomdatulajdonos ismét küldött szerkesztőségünknek egy kollekciót az általa készített nyomtatványokból; és habár egyik-másik munkája hézagos is technikailag, a haladás a legtöbbször erősen nyilatkozik nemcsak a szépzéreket illetőleg, de a tisztaságra nézve is; különösen meglepi pedig a szakértő szemlélőt, mennyire igyekszik Németh ur a korral haladni, lévén neki igen sok újabb betűből és ékítményből készlete. Látszik, hogy ambícióval dolgozik.

Hírlap-expeditiós iroda. Pap és Pető (Budapest, VII., Barcsay-utca 6.) hírlap-expeditiós irodát nyitottak, melynek célja, hogy a hetenkint vagy ennél ritkábban megjelenő szaklapok, időszaki és folyóiratok szerkesztői vagy tulajdonosainak alkalmuk legyen lapjaikat szakszerűen és olcsón expédiáltatni.

Légzőszerveink védelmére egy bécsi betűszedő új szerkezetű respirátort készített és hozott forgalomba, mely a kavargó port szövedékének szemeiben felfogja, tehát a levegőt mintegy átszűri, mielőtt az légcsövünkbe és tüdőnkbe hatol. Köhögésben szenvedő szaktársainknak, szakternyitőszigetelő tanoncoknak, valamint a söprést végző szolgáltnak ajánlható ezen egyszerű óvókészülék, melynek praktikuságát a bécsi iparfelügyelő is elismerte. Kapható darabja 45 kr-ért készítőjénél, *Hejnal Károly* betűszedőnél, Bécs, XV., Palmgasse 8. sz. a.

Curiai döntvény. Az illetékesség tekintetében az az irányadó, hogy a nyomtatvány hol adatott ki, nem pedig az, hogy hol nyomtatott. A m. kir. Curia (rágalmazás vétsége miatt vádolt Bagotai Lengyel János ellen a kolozsvári kir. törvényszék, mint esküdtszéki bíróság előtt folyamatba tett sajtóügyben): Mind a két semmiségi panasz elvették. Indokok: A bevádolt nyomtatvány Déván kelt és az ott lakó vádlott által ott adatott ki, tehát a megjelenés helyé-

nek Déva tekintendő. Támogatja ezt a megállapítást az a körülmény is, hogy a bevádolt nyomtatványnak az iratokhoz csatolt példánya Déván adatott postára, tehát a terjesztés is onnan történt. Ezekkel szemben az a körülmény, hogy a bevádolt nyomtatvány Budapesten nyomtatott, önmagában véve ezt nem teszi a megjelenés helyévé, mert erre nézve a kiadás ténye az irányadó. Mindezeknél fogva eltekintve a bíróküldés kérésétől, a kolozsvári kir. törvényszék illetékessége helyesen állapított meg és az ebbeli végzéseik ellen irányuló semmiségi panaszok elvetendők voltak. (1892. szeptember 27. 7.352. sz. a.)

Az érdeklődve várt német nemzetközi minta-csere (Internationaler Graphischer Muster-Austausch des Deutschen Buchdrucker-Vereines, IV. Band, 1892) megjelent és az előző kiadáshoz képest ismét emelkedést mutat a résztvevők számarányát illetőleg; azonban minőségileg is előnyösen vannak képviselve a különböző grafikai ágak termékei, minthogy pedig a gyűjtemény táblája hasonló szép az utóbbi kötetéhez: a könyvkötő is derekas részt vehet magának az egész munka sikerült voltában. Az elrendezésben is újítást találunk, a mennyiben a résztvevők országok szerint, s ezen szűkebb keretbe ismét betűsoros rendben vannak besorolva, a mi a gyűjtemény kezelhetőségét nagyban könnyíti és előnyére válik a munkának. Ezen IV-ik kötet 286 mintalapot tartalmaz, tehát húszszal többet, mint az 1891-iki; ezek között Magyarország 14 mintalappal van képviselve. Az egész, főltötte érdekes gyűjteményről különben jövő számunkban behatóbb értekezést fogunk közölni.

Új vignetták. A Gawlitzaféle bécsi betűöntőde, tűzoltói czélokra készített vignettákat hozott újabban forgalomba, melyeket itt eredetiben be is mutatunk olvasóinknak. Mint látható, a vignetták igen csinosak és hozzá olcsóak, a miért is jó lelkiismerettel ajánlhatók.

A közép-németországi papírgyárosok egylete elhatározta, hogy az idén testületileg vesz részt termékeivel a lipcei könyvnyomdászok »ostermesse«-jén, a mi mindenesetre újabb vonzerőt fog kölcsönözni e nagyhirű szakkiállításnak.

Berlin könyvnyomdái. A német birodalom fővárosában a nyomdák még rohamosabban felszaporodnak, mint annak óriási lépésekkel növekvő lélekszáma; ezt a következő táblázat világosan mutatja:

év	nyomdák	lakosság	egy nyomdára eső lakosság
1890	496	1,489.549	3003
1891	539	1,548.932	2874
1892	557	1,601.105	2874
1893	602	1,633.715	2714

Ilyen körülmények közt érthető a verseny súlya, mely alatt különösen a középrangú nyomdák nyögnek.

Divatós levélpapirosok. Párisban a hölgyek levélpapirosairól eltűnt minden dísz, egyszerű sárgásfehér kemény papiros ruhába öltöztetik a párisi asszonyok gondolataikat. A papiros egyedüli díszé parányi arany- vagy ezüst-monogramm lehet, melyet illik egy kis keretbe foglalni, egy katicza-bogár vagy egy postagalamb szárnyára nyomtatni. A ki valamely ősi czímernek a szerencsés birtokosa, ezt nyomtatja a levélpapirosára monogramm helyett, vagy pedig, a mi szintén nagyon elegáns, a lakása címét, hajszál vékonyságú arany- vagy ezüst-betűkkel. Bizalmas levélké számára van egy külön szokás: aranynyal vagy ezüsttel nyomtatott apró jelmondatok, melyek azért hasz-

nosak, mert egy-két szóval már a boritékon elárulják a levél tartalmát. Minden egyéb díszítés tilos, ugyszintén az illatos papíros is, mely olyan közönségessé lett, hogy Párisban egy jónévelésű inas is fintorgatja rá az orrát.

Nevezetes újítást kezdeményez a párisi lapok egyik legrégibbe és legtekintélyesebbike, az immár 104 éves *Journal des Débats*, a midőn ugyanis jövő márczius hó 1-jétől fogva reggeli lapja mellett rendes esti kiadást is fog megjelentetni. Eddig a párisi lapok vagy reggel, vagy pedig esti kiadásban jelentek csak meg, a minck oka legfőképp az ottani hírlapírók munkarendjében található, a mennyiben ezek többnyire valamely esti, meg valamely másik reggel megjelenő lapnak munkatársai. A nevezett lap most egy Dalziel nevű dúsgazdag amerikai polgár birtokába ment át, ki a lap értékét olyformán véli emelhetni, hogy a főtérített megjelenési reformot életbelépteti, a mely példát természetesen a többi lap is csakhamar követni fogja.

Külföldön, kivált a rajnavideki városokban és Svájcban, sok helyen alkalmaznak a nyomdákban leányok helyett fiatal embereket berakók gyanánt. A *berni* berakók szakszervelete nemrégén kérvényt nyújtott át az ottani nyomdatulajdonosoknak, melyben többek közt a berakók tanulási idejét két évre kéri megszabni, továbbá, hogy ezentúl leányok ne vétesenek föl tanoncokul; a mindkét nembeli újonnan felszabadultak heti fizetése 21 frankban állapítatik meg, éjjeli munkáért (este 11 órától reggeli 5 óráig) a fizetés kétszerese kívántatik. A főnökök válasza azonban még várakoztat magára.

New-York nyomdászai jövő április hóban ülik meg művészetünk New-York városában történt meghonosításának 200-ik évfordulóját. *Bradford Vilmos*, az első new-yorki nyomdász, városi könyvnyomtató címet viselt és 40 font sterling évi honorariumot élvezett. Műhelyében indult meg 1725-ben a »Gazette« nevű első new-yorki hírlap is. Az ünnepély alkalmából április 10. és 11-én kiállítás rendezetik régi nyomtatványokból, 12-én pedig díszlakoma lesz.

Az **előfizető-fogdosás** nemes sportjában kapitális ideára akadott egy berlini kolportázs-regény kiadója. Füzetes regényvállalatot indított s minthogy a zenélő-órákra és a toalettetükrökre a rémregények aczélezott szívű olvasói már nem reagálnak, a kiadott prospektusban a regény utolsó füzetéhez húsz fillért, meg — *egy három hónapos eleven malacot ígér.*

Verses lapok. Ez idő szorint, valószínűleg elkecseregett poéta-lelkek, egyéb lapoknál szenvedett mellőztetésük keserű érzetében — két versekben csinált lapot szerkesztenek. Mindkét lapban, a vezércikkiktől kezdve egész a rövid hírekig minden versekben van megírva. Az egyik lap Athénben jelenik meg, szerkesztője Louis György, a másik Kansasban Wilson Erzsébet kisasszony szerkesztésében.

Az **Athenaeum lexikonának** 33. és 34. füzetei is megjelentek, folytatva az előbbi füzetek anyagait, mely most már e füzetekkel a »Székelyek« szóig terjed. Lelkiismeretes szerkesztés, mindone kiterjedő figyelem jellemzik e szűkebb kézi könyvet, melyet bátran ajánlunk minden tudágyó szaktársnak.

HIVATALOS RÉSZ.

Január hóban a tagsági illetékeket a következő üzletek küldték be: Államnyomda 2.40, Athenaeum 12.—, Brózsza 1.20, Buschmann 1.30, Czettel és Deutsch 2.40, Egyetemi nyomda —.60, Franklin 6.—, Hornyánszky 3.—, Kálmán M. és társa —.90, Légrády 3.—, Markovics és Garai 1.20, Mezei 1.50, Neumayr —.30, Orsz. Ért. —.90, Pallas 14.10, Posner 1.20, Pressburg 1.20, Részvény 14.80, Schlesinger és Kleinberger 1.20, Toldy —.90, Várnai —.90. — Egyes tagoktól befolyt: Walter Ernő —.30, Grosz József (Szegárd) —.90, Szokolay János (Szeghalom) —.90, Molnár Gyula (Lugos) —.90, Mayer Rezső (N.-Beckerek) 5.10, Aradról —.80, Nagyvárad 7.10.

Az 1848/49-iki ereklye-muzeumba, mely újév óta új helyiségben van, — a Károly-körút és dohány-utca sarkán, (Huszár-ház) körünk tagjai részére még kaphatók 15 kros kedvezményes árú belépő-jegyek Rencsisovszky Ferencz szakköri pénztárosnál a részvény-nyomdában (V. ker., hold-utca 7.)

A t. házipénztáros urakat tisztelettel kérjük, hogy a tagsági illetékeket pontosan szedjék be és szállítsák be minden hó 10—12-ig az üzletben alkalmazott összes szak-köri tagok névjegyzéke kísérelében Rencsisovszky Ferencz pénztárhoz (részvénynyomda), mert az a tag, ki két hónappal hátralékban van, nem kap Grafikai Szemlét.

A lap szétküldését illető reklamációk Gelléri Mihály urhoz, mint a lap adminisztrátorához (Pesti részvénynyomda, Hold-utca 7) intézendők.

A »GRAFIKAI SZEMLE«

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

egész évre 2 frt = 4 korona,
félévre 1 frt = 2 korona.
Egyes szám ára 20 kr. =
40 fillér.

Az egyes számok nyomdankénti elárusításával a fővárosban KUBIN J. colporteur van megbízva.

HIRDETÉSEK ÁRA:

egész oldal 12 frt = 24 kor.,
féloldal 7 frt = 14 korona,
negyed oldal 4 frt = 8 kor.,
nyolczad oldal 2 frt 50 kr.
= 5 korona.

Tizenkészeri közlésnél 30, hat-szori közlésnél 15% engedtetik.

A lap papírosa Dávid K. és Fiától. — Szövegírás az Első Magyar Betűöntőde-Részvény-Társaságtól.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V. ker., Hold-utca 7. sz.

Kiadó-tulajdonos: a »Könyvnyomdászok Szakköre«.

Felelős szerkesztő: TANAY JÓZSEF. * Főmunkatárs: BAUER JÁNOS M.

OLCSÓ ÁRON ELADÓ és üzletalapításra kiválóan alkalmas, körülbelül 8 métermázsza Haase-rendszerű francia antiqua (mint a »Pesti Hírlap« betűi) cursiv és félkövér cursiv; $\frac{2}{3}$ -részben garmond, $\frac{1}{3}$ -részben *cicero betű és kizárásai anyag*, kitűnő állapotban. Továbbá egy középterjedelmű nyomda üzeméhez elegendő teljes garnitúra rézlénia, nagyrésztben még nem is használt vékony, kettős vékony, félkövér, kövér, pontozott és hullámos. — Próbák és mintalenyomatok készséggel küldetnek, a Grill-féle udvari könyvkereskedéshez Budapestre intézett és a boritékon »Graphica« jelszóval ellátott megkeresésekre.

Fénykép és
Fototechnikai * *

* * * * Műterem

A műintézet gyorsajtókkal van berendezve

BUDAPEST
Hatvani-utca 1. szám a.
(Ferencziek bazára)

Divald Károly fiai

A műintézet foglalkozik :
ARCZKÉPEK, TÁJKÉPEK
stb. felvételezésével

Reprodukciókkal 1 méter nagyságig
FÉNYNYOMATOKKAL
CZINKOGRAFIAI CLICHÉKKEL
autotypia és fototypiában.

Árak jutányosak. Minták kívánatra ingyen.

ELSŐ MAGYAR
FÉNYKÉPKARTON-
GYÁR

**BECHER FRIGYES
ÉS TÁRSA**

BUDAPEST,
VI., Csengery-utca
55. sz.

TELEFON 1308.

T ajánlják a t. könyv- és könyomda-tulajdonos uraknak saját gyártmányaikát, u. m. :

természetes és glacé-kartonpapir

tokokban, minden nagyságban és minőségben. — Továbbá műszakilag vágott cím-, látogató- s eljegyzési kártyákat stb. stb.

Különlegesség :
fénykép-karton tökéletes kiállításban és minden nagyságban.

Minták és árjegyzékek kívánatra bérmentve küldetnek.

Géplevelboríték

Lévjegy-
Karton

Gyászlapok

Legjobb és legkitünőbb
minőségű

Kapható minden papírkereskedésben.

GESCHÜTZT.
Myrtle
Mark
DÉPOSÉ.

Kapható minden papírkereskedésben.

Gyári főraktár Magyarország részére:

Goldzieher Géza
Budapest

V. kerület, Arany János-utca 20. szám alatt.

Karl Krause
Leipzig.

Főképviselet
Ausztia-Magyar-
ország részére:

PAUL BECKERT
WIEN
IV., Starhemberg-
gasse 24.

Betüöntöde, galvanoplasztikai

és
Mechanikai műintézet.

LUDWIG & MAYER

Majna m. Frankfurtban.

Különlegességek:

IROTT, KÖRLEVEÉL

és
MEDIEVAL-BETÜK

Mintalapok és árjegyzékek küldetnek.

TELJES NYOMDAI BERENDEZÉSEK.

Betüöntöde és

Galvanoplasztikai
műintézet.

Weisert

STUTTGART **Otto**

Ajánlja

RHENANIA-BETÜIT.

Sansonei-körzeteit

és

Hirlap-cursiv betűit.

BÉCSYÁROSOK
JEANRENAUD
BÉCS & COMP.
X. Himbbergerstr. 47.

Papírvágó Gépek,

Simitó Sajtók * Könyvkötő-Sajtók * Simitó Hengerművek

LYUKASZTÓ- (PERFORIROZÓ-) GÉPEK,

Papírlemez- és Carton-Öllők,

ARANYOZÓ-GÉPEK,

Könyvgerinczsajtoló- Gépek

stb. stb.

Budapesti képviselők:

MÜLLER TESTVÉREK

V. ker., Nagykorona-utca 3.

WEINWURM ANTAL

fényképész,
első magyarországi chemi-
graphiai műintézete.

Budapest, Károly-u. 3.

Készít mindennemű horganyedzésű duczot autotypia, phototypia, chemigraphia és chromotypia útján. Alaprajzok, térképek, hálózatok fotolithographia útján a legjutányosabbban s pontosan sokszorosíthatnak.

Külön berendezés híson kívül fényképfelvételeire.

Rust J. H. és Társa

BETÜÖNTÖDÉJÉK ÉS MŰSZAKI GYÁRA
BÉCS, V. KERÜLET, GRIESGASSE 10.

Nyomdai teljes felszerelések, bárminő nyelvű betűk, körzetek, ékítmények, rézléniák és vignetták.
Mérsékelt árak. * Többszörösen kikiintetve. * Szolid kivitel.

RAKTÁR ÉS IRODA: BÉCS, I. KOLOWRATHING 9. SZ.

Könyvnyomda-festék.		Másolófestékek		Színes festék.		Selyemzöld, süvegben,	
100 ko	frt kr	1 kilo	frt kr	1 kilo	frt kr	1 kilo	frt kr
a) Gyorssajtóknak.		lila, kék, fekete		Kő- és könyvnyomdákknak.		4 árnyalat	
CIH Hirlapfesték	52	vörös	8	Kármisalak 1	48	Selyemzöld, poralakban,	3
CI	60	Könyvnyomda-festék.		» 2	36	4 árnyalat	2
CI	68	Kéni- és gyorssajtóknak.		» 3	24	Chromoxyd-zöld, legfin.	12
BIII Könyvfesték	76	Gravirfesték II.		Geraniumlak 0	24	» valódi olivzöld	6
BII	84	I.		» 1	20	Ultramarinkék 1 süv.-ben	6
BI Accidensfesték	90	II.		» 2	16	» 2	4
AIII Illusztráció-festék	120	I.		» 3	16	» 3 porban	2
AII	170	II.		Florentini lakk 1	4	Kobaltkék, legfinomabb	40
AI	250	III.		» 2	3	Párisi kék	5
	1 kilo	I.		Rózsaszínű krapplak 1	16	Milori kék világos és sötét	5
AO Disznyomáshoz	4	II.		» 2	10	Sepiabarna	4
AOO	6	I.		Kárminczinóber 3 árnyal.	4	Terra di Sienna	2
AOOO	8	II.		Czinóber-utánzat	2	Mahagonibarna	2
		I.		Antikármín	8	Kremsi fehér	2
b) Kéni sajtóknak.		Kenczék.		Lila, kékes v. vörhenyes 1	24	Höfcher	1
CCII Könyvfesték	90	Könyv-, kő- és ércznyomáshoz.		» 2	16	<i>Finom színes festékek kenczében törve, körülbelül 25%-al olcsóbbak.</i>	
CCI	1	Gyöngye		» 3	12	Bécsi hengeranyag.	
BBIII Accidensfesték	120	Középerős		Chromsárga, vegy. tiszta,	3	100 ko	
BBII	160	Eörös		4 árnyalat, süvegekben	3	3. sz. Igen szilárd	150
BBI	240	Aranyfüst-kencze		Chromsárga, vegy. tiszta,	3	2. » Szilárd	150
AAIII Illusztrációknak	3	Ércznyomáshoz		4 árnyalat, darabokban	2	3. » Crème	150
AAII Finom	4	Eörös		Cadmiumsárga, 2 árnyal.	24		
AAI Disznyomáshoz	6	Aranyfüst-kencze		Ockersárga, 4 árnyalat	2		
AAO Glacépapir-nyom.	8	Ércznyomáshoz					

Árak Bécsben fizetendők 3 óra vagy készpénzben 2% sonto. Hordók ingyen, dobozok eredeti árakon.

LEVÉL-, RAJZ-, IRÓ-,
 NYOMDA-, SZINES BORITÉK-
 és
 LEMEZ-PAPIROK.

Dávid Károly és Fia
 BUDAPEST
 Papirgyári Raktára.

Mintákkal szolgálunk.

BETŰÖNTÖDE ÉS TÖMÖNTÖDE.

Folytonos készletben tart szerb és héber betűket, körzeteket és kizárásokat, nyomdai szerelvényeket, betűszekrényeket és állványokat, a leggyorsabban készítve és legjobb minőségben kiállítva.

FISCHER és MIKA

Nagy választékot tart a legkülön-
 felebb czélszerű és divatos

**KÖNYV-
 ÉS CZÍMIRÁSOKBÓL.**

Kívállal igen jutányos áron
 egész nyomdai berendezéseket.

...
 BUDAPEST, KIRÁLY-UTCA 83.

ÁLLAMILAG KEDVEZMÉNYEZETT

Telefon 210.

**Első Magyar Könyv- és Könyomdai
 Festék-Gyár**

Kurzweil János és Társa

V., HOLD-UTCZA 25. BUDAPEST V., HOLD-UTCZA 25. *Telefon 210.*

Ujság-, mű-, illusztráció-, díszmű- és mindenféle színes festékek,
 kenezék, bronzok.

VEGYMŰSZAKI ÉS VEGYÉSZETI TERMÉNYEK KÉSZÍTÉSE.

»Patent« gelatin-hengeranyag stb.

A TEMESVÁRI KIÁLLÍTÁSON EZÜST ÉREMMEL DÍJAZVA.

KÜLÖNLEGESSEG

FESTÉKEK AZ ÖSSZES GRAFIKAI IPARÁGAK RÉSZÉRE

BERGER & WIRTH
és
FREY & SENING

EGYESÜLT FESTÉKGYÁRAI

LIPCSÉBEN

FIÓKOK:
BERLIN. LONDON. NEW-YORK. MOSZKVA.

VIKTÓRIA és BIANKA

HENGERANYAG.

Raktár és képviselet:
Polacsek J.-nél Bécs, IV., Beivederegasse 3.

1887-1892. évfolyam.

Legalkalmasabb és leg-
hasznavehetőbb
ajándéktanos-
czoknak

Magyar Nyomdászok Évkönyve

A hat év-
folyam ár
együttesen meg-
rendelve 2 ft 40 kr.,
egyenként 50 kr. + + + + +

Megtudható a Gr. Sz. kiadó-
hivatalánál Budapest, Hold-u. 7.

BÖLE JÓZSEF
NYOMDAI ASZTALOS
BUDAPEST, VII., ISTVÁN-TÉR 9. SZ.

Ajánlja magát különösen **könyvnyom-
dászoknak szedőszekrények** és egyéb
berendezések elkészítésére.

Egy 80 rekeszszel ellátott ezimszalag-szekrény
igen jutányosan eladó.

*Nyomdai szekrény- és állvány-javításokat is
vélhető megrendeléseket pontosan eszközöl.*

RÉZLÉNYA-GYÁR.

H. BERTHOLD
BERLIN
SW., BELLE-ALLIANCE-STRASSE 88.

NYOMDABERENDEZÉSI ESZKÖZÖK.

Mintákat és árjegyzékeket ingyen és bérmentve küld

* PONTOS KIVITEL ÉS JUTÁNYOS ÁRAK. *

K. HOF-PROJEKT KUNST-ANSTALT
Engerer & Söschel
Kellertingerstr. 23,
WIEN

CHROMOTYP
PHOTYP
AUTOTYP
CHROMOTYP

Az Intézet ajánlja magát illusztrációk előállítására:
**chemigráfia, fototipia, chromotipia, fotolito-
gráfia és autotipia** útján. — Autográfiai rajzkellékek,
szabadalmazott szemcsés és tónuspapírok, kréták
és tusok gyára. — Dombordezésre szolgáló valódi belga
horgany, 50:60 cm. nagyságú lemezekben 5 ft 50 kr-ért,
tetszés szerinti kisebb méretekben 1000 □-cm-éterenkint 2 ft.
Munkáinkhoz a rajz és az átnyomat mikéntjére vonat-
kozó technikai útbaigazításokat mellékelünk.

ELSŐ MAGYAR

BETÜÖNTÖDE
RÉSZVÉNY TÁRSASÁG

BUDAPEST

VI. KER., DESSEWFFY-UTCZA 32. SZÁM

SAJÁT HÁZÁBAN.

EGÉSZ NYOMDAI BERENDEZÉSEK

játányosan és gyorsan fogatosíttatnak.

* * *

Folyton dúsz raktárt tart magyar, német, horvát, szerb, román és
bolgár ékezetű

KÖNYV- ÉS GZÍMIRÁSOKBAN

továbbá

KÖRZETEK ÉS KIZÁRÁSOK

A LEGKÜLÖNFÉLEBB ÉKITMÉNYEK

ÉS EGYÉB

NYOMDAI FELSZERELVÉNYEK BEN.

GALVANOPLASTIKA. ❖ ❖ ❖

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ **TÖMÖNTÖDE.**

E lap szövege az öntöde betűivel nyomatott.

Nyitra. Huszár István. Iritzter Zsigmond. Özv. Neugebauer Anna. Reicheles Lipót.	Putnok. Gaertner Ignác.	Szamos-Ujvár. Gör. k. püspöki nyomda. »Aurora« nyomda.	Szerencs. Simon J.	Turóc-Szt-Márton. Magyar nyomda. Részvény-nyomda.
Oravicza. Kehrer C. Wunder Károly.	Resicza. Eisler József. »Hungária« könyvnyomda- szövetkezet. »Reschitzner Zeitung« ny.	Szokolca. Skarnitzl Örökösei.	Szigetvár. »Corvina«-nyomda (tulajd. Fried Dávid).	Ujpest. Kaczander és Fuchs. Steiner Károly.
Oroszáza. Veres Lajos. Altstädter M. J.	Rimaszombat. Györfy Pál. Szűcs László. Rábely Miklós.	Szarvas. Sámuel Adolf. Szikes Antal. Sápszky János.	Szilágyszómló. Bölöni Sándor.	Ujvidék. Fuchs Ágoston. Hirschenhauser és Reitzer. Miletics Szvetozár. Pajevics Arzén. Popovics Testvérek. Pavlovics és Jocias.
Ó-Becse. Löwy Lajos.	Rózsahegy. Salva Károly.	Szász-Régen. Burghardt R. Sebesch Károly.	Szolnok. Bakoss István. Fuchs Lipót. Hay Fülöp. »Szolnoki Híradó« ny. Wachs és Pauncz.	Ungvár. Fésüs József. Gellisz Miksa. »Kelet« nyomdája. Székely és Illés.
Ó-Kanizsa. Schwarz A.	Rózsaváros. Fuhmann R. »Minerva« nyomda r.-társ.	Szász-Sebes. Stegmann J. Winkler Vilmos.	Szombathely. Bertalanffy J. Gábel A. Kramer M. Seiler H. Özvegye.	Ujverbász. Berkovics Márk főök- nyomdája.
Ó-Orsova. Handl József. Orsovai könyvny. r.-t.	Sárvár. Jakoby Balint.	Szatmár-Németi. Molnár János. Nagy Lajosné. »Pázmány« könyvnyomda. »Szabadsajtó« nyomdája.	Tab. Pfeifer Ignác.	Vác. Mayer Sándor. »Hunnia« nyomda (tulajd. Kohn Viktor).
Ó-Szeplak. Nyittravölgyi Gazd. Egylet nyomdája.	S.-A.-Ujhely. »Zemplén« nyomdája. Löwy Adolf.	Szeged. Bába Sándor. Endrényi Imre. Endrényi Lajos. Engel Adolf. Várna Lipót.	Tapolca. Löwy B.	Vág-Ujhely. Brück Samu. Horovitz Adolf.
Paks. Rosenbaum Márk.	Sárospatak. Ev. ref. főisk. nyomdája.	Szeghalom. Ifj. Kiss Ferencz.	Tasnád. Fésüs József.	Versecz. Weitl és Veronits. Kirchner J. Özvegye. Kassanovits M. Füger Ida.
Pancsova. Jovanovics Testvérek. Koszanics és Popovics. Wittigschlager C. »Pancsova és Vidéke« nyomdája (tulajdonos dr. Viszoly).	Segesvár. Jördens Testvérek. Höroth Frigyes.	Szeghalm. Báter János. Ujfalussy Lajos.	Tata. Engländer Jakob.	Veszprém. Krausz A. Fia. »Petőfi« nyomda. Hidy János.
Pápa. Goldberg Gyula. Nobel Ármin. Reform. főisk. nyomda	Selmeczbánya. Jörges A. Özvegye.	Szekelyhid. Kohn Sámuel.	Temesvár. Csanádmegyei nyomda. »Délmagyarországi Reform« (tul. Ifj. Steiner Károly).	Zala-Egerszeg. Tahy Rozália. Breisach Samu.
Pécs. Engel Lajos. Lyceuml. nyomda. Taisz József. Taisz M. özvegye.	Sepsi-Szt-György. »Jókai« részv.-nyomda.	Szegzárd. Báter János. Ujfalussy Lajos.	Délmagyarországi szövete- kezeti nyomda. Freund Gyula. Magyar Testvérek. Stéger Ernő. »Posaunec« nyomdája. Uhrmann Henrik.	Zenta. Schwartz Sándor. Klenóczky és Biró.
Pécska. Ruber István.	Siklós. Löwy Miksa. Harangozó és Pandurovits.	Szekély-Udvarhely. Becsek D.	Ujfalussy Lajos. Magyar Testvérek. Stéger Ernő. »Posaunec« nyomdája. Uhrmann Henrik.	Zilah. Seres Samu.
Perjámos. Pirkmayer K.	Simontornya. Jeruzsálem E.	Székesfejérvár. Márián Gy. Singer E. Számmer Imre. Számmer Kálmán. »Székesfeh. és Vidéke« ny. Kaufmann Fáni.	Ujfalussy Lajos. Magyar Testvérek. Stéger Ernő. »Posaunec« nyomdája. Uhrmann Henrik.	Zólyom. Nádossy G.
Pöstyén. Gipsz H.	Sopron. Breiner G. és Fia. Litfass Károly. Romwalter K. és Fia. Rónai Frigyes.	Szeghalm. Ifj. Kiss Ferencz.	Ujfalussy Lajos. Magyar Testvérek. Stéger Ernő. »Posaunec« nyomdája. Uhrmann Henrik.	Zombor. Bittermann A. Muzsik A. Obláth R. Rubinstein N.
Pozsony. Alkalay Adolf. Angermayer K. Bick Ábrahám. Brég János. Freistadt B. Utóda. Grünstfeld Lipót. Stampfel, Éder és Társa. »Westungarischer Grenz- bote« nyomdája. Wigand K. F.	Stájerlak. Rose V.	Szeghalm. Ifj. Kiss Ferencz.	Ujfalussy Lajos. Magyar Testvérek. Stéger Ernő. »Posaunec« nyomdája. Uhrmann Henrik.	Zombolya. Wunder Rezső.
	Sümege. Nobel Ignác.	Szegzárd. Báter János. Ujfalussy Lajos.	Ujfalussy Lajos. Magyar Testvérek. Stéger Ernő. »Posaunec« nyomdája. Uhrmann Henrik.	Zsolna. Áldori Manó.
	Szabadka. Bittermann J. Schlesinger Sándor. Székely Simon. Krausz és Társa Petrovits Dusan.	Székely-Udvarhely. Becsek D.	Ujfalussy Lajos. Magyar Testvérek. Stéger Ernő. »Posaunec« nyomdája. Uhrmann Henrik.	

HORVÁT- ÉS SZLAVONORSZÁGBAN.

Belovar. Fleischmann F.	Illók. Wortmann A.	Petrinja. Pirnath A.	Varasd. Platzer József. Stiefler J. B.	Fischer F. Granitz Ignác. Hühn Gyula. Kralj Gy. Jovanović P. Kugli és Deutsch. Scholz Antal »Národne Novine« ny.
Broód. Schuhmann H.	Kaproncza. Kostinčer K.	Pozsega. Klein Lipót.	Vinkovce. Trumić Konstantin.	Zengg. Luster Hubert.
Buccari. Desselbrunner R.	Karlóca. Pavlovic K.	Ruma. Wagner J.	Virovitica. Habianec A.	Zimony. Grabovački M. Sopron A. Baics S.
Diakovár. Egyházmegyei nyomda.	Károlyváros. Hauptfeld K.	Sziszek. Fanto Adolf. Jünker F.	Vukovár. Jancsik E.	Zsid. Manković P.
Eszék. Laubner Károly. Pfeiffer Gyula. Schaffer Alajos.	Kőrös. Neuberg Gusztáv.	Susak. Grosse küstenländische Buchdruckerei.	Zágráb. Albrecht K. Brusina Antal. Részvény-nyomda.	
Gospic. Zupan M.	Mitrovicza. Trumić Konstantin. Trumić M.	Uj-Gradiska. Schiebl A.		

A könyvnyomdász- és betűöntő-segédék egyletei.

Magyarország.

Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők egylete. Elnök: Egyesy Géza; számvivő Steiner Adolf. Egyleti helyiség: Budapest, VIII., Stáhly-utca 1. Az egylet a központon kívül a következő kerületekre oszlik: *Arad:* Elnök: Kiss Gyula; pénztárnok: Lövey Nándor. *Brassó:* Elnök: Feninger Károly; pénztárnok: Merkl János. *Debreczen:* Elnök: Kenderessy Lajos; pénztárnok: Török Ferencz. *Kassa:* Elnök: Rósa Viktor; pénztárnok: Nagy Sándor. *Kolozsvár:* Elnök: Gámán Dezső; pénztárnok: Thummierer János. *Nagy-Várad:* Elnök: Lang József; pénztárnok: Boneze Tivadár. *Pécs:* Elnök: Taizs József; pénztárnok: Rovatsek J. *Pozsony:* Elnök: Kalteisz J.; pénztárnok: Dirmeier Nándor. *Szeged:* Elnök: Zeisler Mór; pénztárnok: Schwarcz Ferencz. *Temesvár:* Elnök: Freta János; pénztárnok: Mangold Sándor.

A nagyszombeni könyvnyomdászok egylete. Elnök: Binder Lajos (Mészáros-utca 47).

Szaktárs-körök a fővárosban.

Könyvnyomdászok Szakköre.

Elnök: Tanay József (Pesti könyvnyomdász-társaság).

Budapesti könyvnyomdászok és betűöntők jótékonyági köre.

Elnök: Concha Károly (Hornyánszky V. könyvnyomdájára, V., Arany János-utca 1).

Budapesti gépmesterek és nyomók köre.

Elnök: Hoffmann Kelemen (Hungária-nyomda, V., váci-körút 34. sz.)

Budapesti hírlapszedők köre.

Elnök: Sitte József (Pester Lloyd nyomdájára).

Budapesti betűöntők köre.

Elnök: Feldmann I. Pál (Fischer és Mika betűöntődjéje).

Budapesti könyvnyomdászok és betűöntők hitel-szövetkezete.

Elnök: Schwind Béla (Pesti Lloyd-Társaság könyvnyomdájára).

»Ébredés«-dalkör.

Elnök: Tanay József (Pesti könyvnyomdász-társaság).

»Typographia«-dalkör.

Elnök: Galateo Béla (Államnyomda).

Szaktárs-körök a vidéken.

»Typographia«-dalegylet Temesvár.

Elnök: Freund Gyula, nyomdatulajdonos.

Horvát- és Szlavonország.

A horvát-szlavóniai könyvnyomdászok egylete. (Hrvatsko tipografsko društvo za Hrvatsku i Slavoniju). Elnök: Timet István (Részvénynyomda), Zágrábban.

Ausztria.

Alsó-Ausztria. Az alsó-ausztriai könyvnyomdászok és betűöntők egylete. Elnök: Mies Károly. Egyleti helyiség: Bécs, VII., Zieglergasse 25.

Bukovina. A bukovinai könyvnyomdászok és betűöntők egylete. Elnök: Witiuk János, Czernowitz, az Eckhardt-féle nyomdában.

Csehország. A csehországi könyvnyomdászok és betűöntők egylete. »Typografická Beseda«. Elnök: Krunert Károly, Prága, Inselgasse 24.

Felső-Ausztria. A felső-ausztriai könyvnyomdászok és betűöntők egylete. Elnök: Herzog János (az »Arany szarvas« vendéglőben, Hirschgasse) Linzben.

Gácsország. Galicziai könyvnyomdász-egyesület. (Towarzystwa drukarzy), »Sila« (Erő), Krakóban. — Könyvnyomdász- és kőrajzolók-egylet (Towarzystwo drukarzy i litografów) »Ognisko« Krakóban. Előbbi egyletnek elnöke: Szyjewski András, utóbbi Machalski Tódor, mindkettő az I. egyesületi nyomdában. Egyleti helyiség: Ringplatz 12, III.

Karintia. A karintiai könyvnyomdászok, kőrajzolók és könyomók egylete. Az egylet elnöke: Pressien Ferencz (Bertschinger-féle nyomda), Klagenfurtban.

Krajna. A krajnai könyvnyomdászok, kőrajzolók és könyomók egylete. (Druztvo tiskarjev, kamnopiscev in kamnotiskarjev na Kranjskem.) Elnök: ijt. Hriber Ferencz, (katholikus könyvnyomda), Laibachban.

Morvaország. A morvaországi könyvnyomdászok és betűöntők egylete. Elnök: Klina Károly, Thalgsasse 5, Brünnben.

Salzburg. A salzburgi könyvnyomdászok betegsegélyező-egylete. Elnök: Reyer Ferencz (Oellacher-féle könyvnyomda), Salzburgban. — A salzburgi könyvnyomdászok önképző-egylete. Elnök: Pelikán János, (Pustet-féle könyvnyomda), Salzburgban.

Stájerország. A stájerországi könyvnyomdászok és betűöntők segélyező-egylete. Elnök: Drösler Flórián. (Withalm-féle könyvnyomda), Grácban.

Szilézia. A sziléziai könyv- és kőnyomdászok és rajzolók egylete. Székhely: Troppau. Elnök: Hoffmann János, Teschnerstrasse 5.

Tirol és Vorarlberg. A tirol és vorarlbergi könyvnyomdászok és betűöntők egylete. Elnök: Zemmer József (Rauch-féle könyvnyomda), Innsbruckban.

Európa többi országai.

Belgium. Fédération typographique. (Belgischen Bockdrukkersbond.). Elnök: Laslovski Kajetan.

Bulgária. A bulgáriai könyvnyomdászok egylete. (Blgarsko Typografsko društvo.) Elnök: Colakow Tódor, »Drzaven Vestnik« kiadóhivatala, Szófiában.

Dánia. Typografiske Forening i København. Elnök: Peterson V., Bordingss Bogtrykkeri, Nybrogade 12, Kopenhága. — Dansk typografisk Forening. Elnök: Rasmussen H. F. (a »Kolding Folkeblad« nyomdájára), Kolding (Jütland).

Francoisország. Fédération française des travailleurs du livre. A központi bizottság titkára Keufer A., székhelye: Páris, 15, Rue de Savoie. Állandó elnök nincs.

Luxemburg. Luxemburgi nyomdász-egylet. (Association typographique de la Ville de Luxembourg.) Elnök: Bous Gusztáv, St.-Paulus-nyomda.

Németország. A német könyvnyomdászok segélyegylete. Elnök: Döblin Emil, Solmsstrasse 31., III., Berlin SW. — Elzász-Lotharingia könyvnyomdászainak és betűöntőinek segélyegylete. Elnök: Hans Fr., Blygongstrasse 24, II., Strassburg-Neudorf.

Norvégia. Norsk Centralforening for Bogtrykkere. Elnök: Schulze F. P. »Dagbladet« nyomdájára Kristianiában.

Olaszország. Associazione fra gli operai tipografici italiani per l'introduzione e l'osservanza della tariffa. Elnök: Sgr. Angelo Carugati, tipografia Operaira, Corso Vittorio Emanuele 12—16; egyleti helyiség via Rovello 1, Milánóban.

Oroszország. Nyomdász-társaság Rigaiban. A levelek Wagner Józsefhez, Häcker-féle nyomda, címzendők.

Románia. »Gutenberg«, a nyomdamunkások általános, kölcsönös segélyező-egylete. (Societate generala de ajutor reciproc a lucratorilor tipografici din România.) Elnök: Nicolae Jonescu, Socecu-könyvnyomda, Strada Berzii 136, Bukarest.

Svájc. Svájci nyomdász-szövetkezet. Központi elnök: Unteregger H., Brunnenbergerstrasse 8., St.-Gallenben. — Société fédérative des typographes de la Suisse romande. Központi elnök: Ott Károly, a »National« nyomdájában Chaux-de-Fonds-ban.

Svédország. Svenska Typografförbundet. (Svéd nyomdász-egyesület). Elnök: G. Edin, »Aftonbladet« Stockholmiban.

Szerbia. Szerb nyomdászok egylete. (Družina tipografskih radnika u Srbiji.) Elnök: Konstantinovič György, Belgrádban.

A többi egyletek vagy egyáltalán nem, vagy csak részben állanak velünk kölcsönösségben.